

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jana Břečková

Komentovaný překlad: Germanen: Unterwegs zu höherer Zivilisation
(H. Ament: Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, 2001)

A commented translation: Germanen: Unterwegs zu höherer Zivilisation
(H. Ament: Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, 2001)

Praha, 2012

vedoucí práce: Mgr. Věra Kloudová, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych tímto poděkovala Mgr. Věře Kloudové, Ph.D., za cenné rady a připomínky během konzultací bakalářské práce a za její celkové vedení. Dále děkuji PhDr. Jiřímu Starému, Ph.D., a Mgr. Jaroslavu Jiříkovi, Ph.D., za konzultaci historických reálií.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20.8. 2012

Jana Břečková

Anotace

Předmětem bakalářské práce je překlad populárně naučného textu z německého jazyka a odborný komentář k němu. Text pro překlad byl vybrán z internetového serveru www.novaesium.de. Jedná se o několik kapitol z textu, jehož účelem je podat stručný obraz o historii Germánů. Přeloženy jsou všechny kapitoly vyjma kapitol *III. Die germanischen Stämme*, *VI. Tracht, Schmuck und Bewaffnung* a *VIII. Landwirtschaft und Siedlungswesen*. Důvodem zkrácení je především rozsah celého textu a zamýšlený rozsah bakalářské práce. Komentář k překladu se zabývá překladatelskou analýzou textu, tedy analýzou vnětextových a vnitrotextových faktorů podle Ch. Nord (1995), popisem použitých metod a typologií překladatelských problémů a posunů.

Klíčová slova

Germáni, Keltové, kultura, dějiny, překlad, překladatelská analýza, překladatelský posun

Abstract

The topic of this Bachelor Thesis is a translation of a non-fiction text from German and a professional commentary to that translation. The text for the translation was chosen from the internet server www.novaesium.de. It consists of several chapters from the text, the goal of which is to give a brief description of the history of the Germanic peoples. There will be translated all chapters except for chapters *II. Die germanischen Stämme*, *VI. Tracht, Schmuck und Bewaffnung* and *VIII. Landwirtschaft und Siedlungswesen*. The reason for shortening is mainly the extent of the entire text as compared to the extent of the planned Bachelor Thesis. The commentary to the translation is concerned with a translation analysis of the text, that means an analysis of intratextual and extratextual factors according to Ch. Nord, and with a description of the used methods and typologies of translation problems and shifts.

Key words

Germanic peoples, Celts, culture, history, translation, translation analysis, translation shift

Seznam zkratk

AČV – aktuální členění větné

O – originál

P – překlad

ř. – řádek

Obsah

Anotace.....	4
Klíčová slova.....	4
Abstract.....	4
Key words.....	4
Seznam zkratk.....	5
1. Úvod.....	8
2. Text překladu.....	9
3. Překladatelská analýza.....	24
3.1. Vnětextové faktory.....	24
3.1.1. Vysílatel.....	24
3.1.2. Autor.....	24
3.1.3. Intence.....	24
3.1.4. Příjemce.....	25
3.1.5. Médium.....	25
3.1.6. Pragmatika místa a času.....	26
3.1.7. Funkce textu a styl.....	26
3.2. Vnitrotextové faktory.....	26
3.2.1. Téma.....	26
3.2.2. Obsah.....	27
3.2.3. Presupozice.....	27
3.2.4. Výstavba a členění textu.....	27
3.2.5. Neverbální prvky.....	28
3.2.6. Lexikum.....	28
3.2.7. Syntax.....	29
3.2.8. Suprasegmentální jevy.....	30
4. Metoda překladu a překladatelské postupy.....	32
4.1. Vypuštění částí textu.....	32
4.2. Překladatelské postupy.....	32
5. Typologie překladatelských problémů.....	34
5.1. Rovina gramatiky a syntaxe.....	34
5.1.1. Pasivum a aktuální členění větné.....	34

5.1.2. Dělení složitých souvětí na kratší celky.....	36
5.1.3. Interpunkce.....	37
5.1.4. Překlad složených anteponovaných přívlastků a participií.....	37
5.2. Lexikální rovina.....	39
5.2.1. Názvy a vlastní jména.....	39
5.2.2. Názvy kapitol a podnadpisy.....	39
5.2.3. Překlad reálií a geografických území.....	40
5.2.4. Rozklad kompozit.....	41
5.2.5. Další problémy na lexikální rovině.....	43
6. Typologie překladatelských posunů.....	46
6.1. Konstitutivní posun.....	46
6.2. Individuální posun.....	47
6.3. Tematický posun.....	47
6.4. Intelektualizace.....	48
7. Závěr.....	49
8. Bibliografie.....	50
8.1. Primární literatura.....	50
8.2. Sekundární literatura.....	50
8.3. Slovníky.....	51
8.4. Internetové zdroje.....	51
Příloha – výchozí text.....	52

1. Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si jako výchozí text vybrala několik kapitol ze článku Dr. Hermana Amenta *Germanen: Unterwegs zu höherer Zivilisation*. Konkrétně se jedná o kapitoly *I. Einleitung*, *II. Wer waren diese Germanen?*, *IV. Der Stamm*, *V. Soziale Strukturen und Herrschaftsverhältnisse*, *VII. Religion und Kultgemeinschaften*, *IX. Handwerk, Handel und Verkehr*, *X. Bild und Schrift* a *XI. Die germanische Geschichte an ihrem Ziel*. Vynechány byly kapitoly o rozdělení germánských kmenů, o oblečení, špercích, zbroji a kapitola o zemědělství a osídlení. Ke zkrácení článku jsem se rozhodla především z důvodu rozsahu překládaného textu a celé bakalářské práce. Další důvody pro zkrácení uvádím dále v textu bakalářské práce. Nezkkrácený text je umístěn na internetové stránce www.novaesium.de.

Vlastní překlad, jemuž je věnována první část této bakalářské práce, je doplněn komentářem, který se zabývá překladatelskou analýzou vnětextových a vnitrotextových faktorů podle modelu translatoložky Ch. Nord (1995). Následuje popis překladatelských metod u obtížných pasáží. Nedílnou součástí je i typologie překladatelských problémů na rovině gramatické, syntaktické a lexikální. Práci uzavírá typologie překladatelských posunů a závěr, ve kterém shrnu poznatky vyplývající z překladatelské analýzy. Jednotlivé části komentáře jsou doplněny příklady a obhajobou překladatelských řešení. U typologií překladatelských problémů a posunů vycházím především z děl Jiřího Levého *Umění překlada*¹ a Antona Popoviče *Teória umeleckého prekladu*.²

1 LEVÝ, 1998.

2 POPOVIČ, 1974.

2. Text překladu

1 **Germáni: Na cestě k vyspělé civilizaci**

2 **I. ÚVOD**

3 Nejstarší zprávu o Germánech nalezneme v dějepisném díle Poseidónia z Apameie, které bylo
4 napsáno kolem roku 80 před Kristem. Z 30. knihy se dochoval citát o stravovacích návycích
5 Germánů: k snídani si prý dávali kusy masa, které postupně opékali na ohni, k tomu pili
6 mléko a nezředěné víno. Tato pro dnešního čtenáře banální výpověď obsahovala pro
7 vzdělaného antického čtenáře velmi přesnou charakteristiku civilizační úrovně Germánů.
8 Patřili jednoznačně k barbarům, byli necivilizovanými divochy, kteří nežili podle psaného
9 práva a ve státním zřízení. Počátek historie Germánů je tak výstižně charakterizován touto
10 zřejmě náhodnou poznámkou.

11 Tato zpráva a další podobného rázu přispěly v 1. století př. Kr. u Římanů a Řeků ke vzniku
12 neobvyklého etnografického pojmu. Příslušníci národů, již sídlili mezi Rýnem, Dunajem,
13 Vislou až po Skandinávii, byli nyní poprvé nazváni Germány a jejich země Germánií. Do té
14 doby panovala v civilizovaném světě kolem Středozevního moře představa, že na druhé
15 straně Alp žijí na západě Keltové a na východě Skytové. O národu mezi těmito oblastmi,
16 navíc o nějakém velkém, se nevědělo. Ani se o něm nic vědět nemohlo, protože etnikum
17 *Germáni* ještě vůbec neexistovalo. Vzniklo až ke konci 1. století př. Kr.

18 Generaci po Poseidóniovi to byl Caesar, kdo velkou měrou utvářel představu o Germánech a
19 ještě více o Germánii jako teritoriu germánských kmenů. Pro něj končila Galie, kterou
20 v letech 58–51 př. Kr. podrobil římské nadvládě, na Rýně; co leželo za Rýnem, považoval za
21 Germánii. Byl to však spíše politický akt vůle než popis etnografické reality, neboť tehdy na
22 východ od Rýna žily ještě keltské kmeny. Stejně tak sídlily kmeny germánské, tedy kmeny
23 původem z pravého břehu Rýna, i na západ od řeky. Tyto skutečnosti byly Caesarovi velmi
24 dobře známé. Ani archeologické nálezy z této doby, epochy pozdní laténské kultury,
25 neodhalují kulturní předěl na Rýnu, dokumentují spíše západovýchodně orientované nálezové
26 okruhy protínající Rýn. Nicméně Caesarovo politické rozhodnutí považovat Rýn za hranici
27 mezi Galií a Germánií se zřetelně projevilo i z etnografického hlediska. Kdo od této doby
28 sídlil na východ od Rýna, nacházel se v germánském prostředí, celý svět ho považoval za
29 Germána, sám se jako Germán cítil, a tudíž jím i byl.

30 Avšak půl druhého století po Caesarovi měl Tacitus poměrně jasné představy o hranicích
31 Germánie alespoň do té míry, pokud se shodovaly s hranicemi římského impéria. Ležely na
32 jihu na Dunaji a na západě na Rýně. Avšak nejistý si byl ohledně hranice na východě – tušil ji
33 přibližně v oblasti Visly. Na severu zahrnoval ke Germánii celou Skandinávii až po Severní
34 ledový oceán.

35 Tacitus navíc velmi přesně věděl, jak pojmy *Germánie* a *Germáni* vznikly, což zároveň říká
36 něco o vzniku toho, co se těmito názvy označovalo. Ve druhé kapitole svého spisu *De origine*
37 *et situ Germanorum* (O původu a poloze Germánů), většinou nazývaným krátce *Germania*,
38 který napsal kolem roku 100 př. Kr., pojednával, jak již titul napovídá, i o původu Germánů.
39 Líčí, že se germánské kmeny dělí do tří skupin, jež jsou pojmenovány po třech synech
40 mytického praotce všech Germánů, tedy po synech Manna, syna boha Tuista zrozeného ze
41 země. Ingaevonové (latinsky *Ingaevones*) sídlili na mořském pobřeží a Hermionové ve středu
42 Germánie, všechny ostatní kmeny se řadily k Istaevonům (*Istaevones*). Hned na to však
43 Tacitus musí přiznat, že existuje řada kmenů, které do tohoto uspořádání nezapadají.
44 Nacházejí se mezi nimi kmeny i tak významné jako Svébové (Suebové) a Vandalové
45 (Vandiliové), které nazývá Vandilii.

46 Jména kmenů tohoto druhu přesto označuje za pravá a starobylá jména národů (*vera et*
47 *antiqua nomina*) a vyjadřuje se poté i o novém souhrnném pojmenování Germánů. Název
48 *Germánie* byl prý ještě nový a daný teprve nedávno. Údajně k tomu došlo takto: kmen, který
49 z pravého břehu Rýna pronikl do Galie a jehož členům se mezitím začalo říkat Tungrové, byl
50 prvním doloženým kmenem nesoucím jméno *Germáni*. Postupem času se toto jméno patřící
51 jednomu kmeni prosadilo jako označení pro celou skupinu příbuzných pravorýnských kmenů.
52 Jako Germány v celkovém smyslu je nejprve označovali Galové a vzápětí začali toto
53 pojmenování používat i oni sami.

54 To nakonec zní docela věrohodně. Za dob Tacita se ještě nevědělo, že název *Germáni* i takto
55 pojmenovaná etnická jednotka byly poměrně novými úkazy, že oba vznikly v mladší době a
56 že se tímto pojmem nejprve neoznačoval velký národ, nýbrž jeden kmen. Ten měl
57 Poseidonios zřejmě na paměti když, jak již bylo vylíčeno v úvodu, informoval o stravovacích
58 návycích *Germánů*.

59 II. KDO BYLI TITO GERMÁNI?

60 Co navzájem spojovalo skupiny obyvatel sídlící v této rozsáhlé oblasti, že se zdálo vhodné a
61 správné dokládat je společným jménem, označovat je všechny jako Germány? Z pohledu
62 Galů, respektive Keltů, bylo s tímto pojmem nepochybně spjata vymezení vlastní identity.
63 Toto vymezení muselo být vzápětí jasné i Římanům a po jistém otálení i Řekům. Ti poté
64 nekeltské barbarské národy, po prvním kmeni, s nímž se seznámili za nepříjemných okolností,
65 souhrnně označovali jako Germány.

66 K tomu se patrně přidala i určitá jednotnost kulturního obrazu. Germáni vedli zpravidla
67 usedlý způsob života, věnovali se zemědělství a chovu dobytka, žili ve venkovských sídlech s
68 ryze dřevěnou architekturou – život, který byl z velké části určován přírodou země a jejím
69 klimatem. V každém případě se jasně odlišovali od loveckých národů vysoko na severu i od
70 nomádů ve východních stepích.

71 Nedá se zjistit, zda Germáni měli odedávna společný jazyk, ani zda snad dokonce byl
72 základem jejich etnické identity. Spíše musely v oblasti Severozápadoněmecké a Nizozemské
73 nížiny existovat ještě kolem přelomu letopočtu národy pocházející z jiné jazykové oblasti, do
74 níž snad ještě dokonce patřily, avšak přesto byly právem řazeny ke Germánům. Těž v oblasti
75 Středoněmecké vysočiny byly silné skupiny obyvatelstva keltského původu a jazyka nejdříve
76 pozvolna germanizovány. Je jisté nepochybné, že jazyky všech těchto národů, které do dějin
77 vstoupily jako germánské, vykazují ve slovní zásobě a struktuře společné rysy, které se zdají
78 být příbuzné. To však nemusí poukazovat na nějaké fyzické prapříbuzenství, v tom smyslu, že
79 všichni germánsky mluvící pocházeli z jednoho germanofonního pranároda. Tyto společné
80 rysy jsou asi spíše výsledkem vyrovnávacích a překlenovacích procesů, jež se uskutečnily
81 v rámci určité oblasti s jednotnými podmínkami.

82 Opravdovým důvodem vzniku germánského národa tedy skutečně mohl být prostor s poměrně
83 jednotnými podmínkami. Máme tím v první řadě na mysli prostor přírodní. Příroda ve střední
84 Evropě a jižní Skandinávii i klima mírného podnebného pásu v této oblasti nabídly opravdu
85 kompaktní podmínky, které vedly k vyvinutí jednotných hospodářských forem a způsobů
86 osídlení a které napomohly vývoji navzájem podobných sociálních struktur. Za druhé to ale
87 především byla doba. Pro vznik germánského etnika byla rozhodující zvláštní historická
88 konstelace, která se pro danou geografickou oblast vytvořila ke konci prvního tisíciletí před
89 Kristem.

90 **Historická role: Dědicové Keltů, obyvatelé Středomoří**

91 Za vznik této specifické historické situace jsou zodpovědné dva kauzálně spojené procesy:
92 zánik kultury střeoevropských Keltů a pronikání Římanů do střední Evropy. Od poloviny
93 posledního tisíciletí př. Kr. sídlily keltské kmeny jakožto severní sousedé vyspělé
94 středomořské kultury v oblasti mezi pobřežím Atlantiku a Karpaty. Blízkost
95 k středomořskému kulturnímu prostředí ovlivnilo jejich formu života a určilo vývoj, který je
96 konečně dovedl na práh vyspělé kultury; jak ukazují rané formy městského osídlení, oběh
97 mincí a počátky používání vlastního písma. Tím se usnadnilo začlenění keltských oblastí do
98 expandující římské říše. Římané postupně dobyli Kelty osídlenou horní Itálii, Alpy, jižní část
99 pobřeží Galie a díky Caesarovi nakonec, v padesátých letech 1. století př. Kr., celou Galii až k
100 Rýnu. Vzkvétající a vysoce rozvinuté oblasti tím ztratily svou keltskou identitu.
101 Střeoevropská oblast keltského osídlení v současném jižním Německu, jakož i v Čechách a
102 na Moravě, se ocitla v izolaci a nakonec v existenční krizi. To byla příležitost pro barbarské
103 kmeny ze střední a severní Evropy, jež do té doby sídlily za keltskými sídlišti. Spolu se
104 zbylými Kelty ve střední Evropě se zformovaly do nové etnické skupiny, právě do Germánů,
105 a převzaly identickou historickou roli, kterou doposud hráli Keltové. Germáni byli nadále
106 obyvateli vysoce civilizovaného Středomoří udržovaného Římany, jehož hranice se mezitím –
107 opět pod taktovkou Římanů – posunuly až do oblasti střední Evropy. Germáni se od té doby
108 neustále a v mnoha oblastech střetávali s římskou civilizací, na rovině duchovní i na bojišti.
109 Středomořská kultura měla značný vliv na jejich civilizační vývoj a Germáni tímto způsobem
110 absolvovali dlouhý učební proces, který jim konečně, na konci antiky, umožnil, aby se od
111 římského státu odpoutali alespoň v jeho západním cípu.

112 Za pospolitostí Germánů nestál jednotný prehistorický původ, vědomí identity předávané od
113 pravěku, společenský řád vytvořený v mytickém dávnověku ani od prvopočátků tradovaná
114 víra, nýbrž – samozřejmě na základě již vyvinutých forem existence – historická role
115 barbarských kmenů stojících proti římské říši. Tato úloha jim připadla na konci 1. tisíciletí př.
116 Kr.

117 **IV. KMEN – MÝTUS A REALITA**

118 Germáni nevstupují na jeviště dějin, aby tam jednali a trpěli, jako celek. Jedná se, jak již
119 ukázal přehled o sídelních oblastech, spíše o jednotlivé kmeny. V kmeni, v latinských
120 pramenech označovaném jako *civitas*, *gens* nebo *natio*, lze spatřit podstatný prvek politického

121 a sociálního uspořádání Germánů.

122 Kmen představuje sídelní společenství, které disponuje určitou sídelní oblastí. To ovšem
123 nevyklučuje nutnost sdílení teritoria s příslušníky jiných etnických skupin, jako se to občas
124 stávalo v dobytých oblastech. V pramenech často uváděnou menší jednotku kmene, kraj
125 (latinsky *pagus*), lze v první řadě též chápat jako sídelní společenství. Kmen podléhal
126 jednotnému politickému vedení, ať už bylo organizováno jakkoli podrobně. S politickou
127 strukturou byla spojena struktura právní. Kmen byl zpravidla i právním společenstvím. To, že
128 jeho členové tvořili jazykové společenství, je skoro samozřejmé. Podstatnou složkou
129 pospolitosti kmene byl obvykle společný kult, tedy společné náboženské představy a
130 především společně prováděné náboženské obřady. V neposlední řadě bylo vědomí identity
131 kmene tvořeno a průběžně posilováno tím, že se vědomě pocíťovanými společnými znaky
132 značně odlišoval od ostatních etnických skupin.

133 Jedinečnost kmene, kterou Germáni neustále zakoušeli a vědomě prožívali, nelze vysvětlit
134 ničím lepším než představou společného původu. Elementární zkušenost z prostředí rodiny a
135 rodu, totiž že z jednotného původu roste pocit sounáležitosti a solidarita, přešla na rovinu
136 kmene. Příslušníci kmene se chápali jako potomci jistého mytického prapředka, kolektivní
137 sebeúctu tudíž zvyšovalo, když se genealogický počátek zasazoval až daleko do mytického
138 dávnověku a praotci se nadto přisuzovaly pokud možno božské vlastnosti. Kmen, gens, natio
139 – sama tato označení vyjadřují představu, že to, co kmen nejvíce spojuje, je jednotný původ
140 jeho příslušníků. To však byla zpravidla pouhá fikce, nikoli historická realita. Fikce jako
141 taková byla ale naopak historicky reálná. Z pocitu sounáležitosti panujícího v kmenech, jenž
142 byl založen na představě jednotného původu jeho příslušníků, pramenilo často cílené politické
143 jednání.

144 Všeobecně platí, že kmeny jsou – a už to vyvrací mýtus o společném původu – čímkoli, jen ne
145 stabilními útvary. Kmeny zanikají a nové vznikají (například Alamani, Frankové, Sasové),
146 mohou se dělit (Ostrogóti a Vizigóti) a odštěpená skupina se může stát samostatným kmenem
147 (pravděpodobně Kvádové z Markomanů). Kmeny si mohou změnit jméno a tím do jisté míry i
148 svou identitu (Semnonové/Juthungové; Hermundurové/Duryňkové; Winilové/Langobardi),
149 mohou asimilovat cizí obyvatelstvo nebo samy s jiným kmenem splynout (Juthungové –
150 Alamani). Relativně malá skupina se může stát jádrem kmene udávajícím jeho jméno a tím
151 určujícím i jeho identitu (například Bavoři). Takové jádro může přesídlováním přenášet a
152 pěstovat kmenovou tradici a ty, které nechali za sebou, vydat napospas bezejmennosti.

153 Kmeny vznikají, existují, mění se a mizí podle historické situace – což odpovídá politickému
154 a společenskému prostředí – a podle míry vlastních politických cílů. Tím vším jsou
155 formovány a definovány. Mýtus o společném původu má pozitivně posilující charakter a
156 slouží k legitimizaci aktuálních poměrů a politických cílů.

157 Zároveň však kmen nabídl i vlastní rámec pro rozmanité podoby života Germánů. Aspekty
158 duchovní a materiální kultury Germánů, jež nastíníme v následující části, se projeví v první
159 řadě na rovině kmene (nebo skupin kmenů), kde se konkrétně, názorně a podrobně
160 manifestují. Každý pokus o definování fenoménů, které by měly platnost pro celou Germánii,
161 vede obvykle jen ke zjištění neobecnějšího charakteru, jež nepopisují nic jiného než
162 všudypřítomný protiklad mezi římskou říší a říšemi barbarů.

163 **V. SOCIÁLNÍ STRUKTURY A MOCENSKÉ POMĚRY**

164 Představa, že politický život germánského kmene řídilo společenství svobodných takřka
165 demokratickým způsobem, je neméně romantická než ta, že kmen je přirozené společenství
166 lidí. Ve skutečnosti všude tam, kde nám prameny dovolují nějaký pohled na vnitrogermánské
167 poměry, vystupuje vrstva šlechty (latinsky *nobiles principes*), v jejichž rukou ležela reálná
168 politická moc. Tam, kde jsou doloženi králové, jako u východních a severních germánských
169 kmenů, nebyli ani oni ničím jiným než zmocněnci šlechty. Nezáleželo na tom, jestli byl první
170 úřad v kmeni dědičný nebo jestli jej náčelníci museli svými dovednostmi vždy nově vydobýt.
171 Společenskou podmíněnost vzestupu a pádu takových kmenových náčelníků mohou nastínit
172 dva životopisy.

173 **Dva životopisy: Arminius a Marobud**

174 Cherusk Arminius (†21 po Kr.) a Markoman Marobud či Marbod (†36 po Kr.) byli
175 současníky; v nároku na panování byli rivalové a na vrcholu své moci zuřiví protivníci
176 v otevřeném boji (17 po Kr.). Pokud jde o vztah k Římu – což je osudová otázka – sledovali
177 stejný cíl, politickou nezávislost svého kmene, avšak s rozdílnými koncepcemi: Arminius
178 prosazoval přímou konfrontaci, Marobud uctivý odstup. Nakonec mohli oba své záměry
179 alespoň částečně uskutečnit do té míry, že Cheruskové a Markomani spolu se svými sousedy a
180 spojenci natrvalo zůstali mimo správní oblast římské říše. Svrchovanosti v Germánii však
181 nemohl dosáhnout ani jeden a oba svým způsobem selhali.

182 Marobud byl, jak říkávali Římané, *genere nobilis*, šlechtic od narození. V mládí se zdržoval

183 v Římě, není známo jestli jako rukojmí, vyslanec či z jiného důvodu. Ale sama tato skutečnost
184 a fakt, že mu císař Augustus projevovál přízeň, značí vysoký společenský status, kterého jistě
185 požíval v rámci svého kmene. Pobyt v centru římského státu ho hluboce ovlivnil; barbarem
186 byl od té doby nanejvýš svým původem, ne však svou mentalitou, což navíc současný římský
187 dějepisec Velleius Paterculus vyjadřuje slovní hříčkou: „magis natione quam ratione
188 barbarus“. Po návratu z Říma Marobud nesporně převzal vládu, ba přímo královskou moc ve
189 svém kmeni.

190 Stejně Velleius Paterculus ve svém díle charakterizuje i původ (*genere nobilis*) Cheruska
191 Arminia, podle Tacita byl dokonce královského rodu (*stirps regia*). Známe i další příslušníky
192 tohoto rodu. Jeho otec se jmenoval Segimer, strýc Inguimer a jeden z bratrů nesl jméno
193 Flavius; s Thusneldou byl Arminius ženatý a jemu ne zrovna příznivě nakloněný tchán se
194 jmenoval Segestes. I Arminius znal římský stát zevnitř. Byl totiž příslušníkem římské armády,
195 nebo přinejmenším působil v jejích službách, a získal římské občanské právo i hodnost
196 rytířského stavu. Co se přesněji skrývá za těmito dochovanými skutečnostmi – možná i pobyt
197 v Římě – je předmětem mnoha vědeckých spekulací.

198 Je zřejmé, že pro Arminia i pro Marobuda byl původ ze šlechtické rodiny nutným
199 předpokladem vzestupu k moci. Za aktuální historické situace, totiž ve fázi římské expanze do
200 střední Evropy, bylo však možné tento vzestup realizovat pouze vojenskými úspěchy a odvíjel
201 se od znalosti vojenské organizace římského protivníka. Těmito znalostmi disponovali
202 Arminius a Marobud stejnou měrou. Arminius nedosáhl jen oslnivého vítězství nad třemi
203 Varovými legiemi (9 po Kr.), ale dokonce se v letech 14–16 po Kr. ubránil proti útokům
204 Germanika, což nakonec vedlo k tomu, že se Římané vzdali dobytí Germánie. Také
205 Marobudova vláda rozsáhlé kmenové koalici se zakládala na mužstvu ne menším než 70 000
206 pěšáků a 4 000 jezdců, což je zcela věrohodný údaj, pokud uvážíme, že pozdější římský císař
207 Tiberius proti němu chtěl vést do boje dvanáct legií (6 po Kr.), k čemuž nedošlo jen kvůli
208 povstání v Panonii.

209 Přesto nebylo postavení velitele a válečný úspěch jedinou základnou moci, neboť ta se trvale
210 dala vykonávat jen ve shodě s kmenovou nobilitou. Poté, co nerozhodná bitva s Arminiem
211 (17 po Kr.) vrhla stín na Marobudovy válečné úspěchy, byl Marobud svržen vzpourou
212 šlechtice jménem Katvalda a vyhnán do exilu (19 po Kr.). Arminiovi protivníci byli v jeho
213 vlastní rodině: Segestes se paktovál s Varem a později s Germanikem, Inguimer zase s
214 Marobudem. Arminius byl zabit vlastními příbuznými (kolem roku 21 po Kr.), protože údajně

215 usiloval o královský post.

216 **Archeologická svědectví šlechtického života**

217 Podnětné informace o germánské šlechtě poskytují i archeologické prameny, konkrétně
218 v podobě pohřebních artefaktů. Jak ze starší, tak z mladší doby římského císařství je znám
219 značný počet pohřebních artefaktů, které v mnoha ohledech nezapadají obvyklého rámce, a
220 proto mohou být podle všeho spojovány s příslušníky privilegované sociální vrstvy. Tyto
221 hroby se liší od běžných zvyků už ve způsobu pohřbívání. Mrtví byli pohřbíváni nespáleni,
222 zatímco všude jinde bylo zvykem mrtvoly spalovat. Tyto hroby obsahovaly velké množství
223 milodarů, mezi nimi i kusy vysoké materiální hodnoty, což je jasný důkaz bohatství
224 pochované osoby a jejího rodu. Výběr milodarů poukazuje na oblasti života, kde byl obzvlášť
225 patrný vysoký sociální status. Zejména ženy dokázaly zaujmout hodnotnými šperky a dalšími
226 doplňky oblečení, stolní soupravy a kuchyňské náčiní připomínají roli hostitele a dovezené
227 římské nádobí ze stříbra, skla a bronzu prozrazuje vybraný způsob života. Také stolní hry a
228 lovecké náčiní zapadají do způsobu, jakým volný čas trávil šlechta, již bylo obstarávání
229 obživy vlastníma rukama cizí.

230 Na existenci privilegované vrstvy opakovaně ukazují nejen hroby, nýbrž i archeologicky
231 odkryté základy germánských osad. Například v přímořské vesnici Feddersen Wierde předčil
232 jeden dvorec svou velikostí, prostorným stavením a přidruženými řemeslnými dílnami
233 všechny ostatní. V oblastech severně od středního toku Dunaje, abychom uvedli jiný příklad,
234 si jednotliví germánští předáci přivlastnili římskou obytnou kulturu; měli kamenná obydlí
235 s topením postavená podle římského vzoru. Nakonec uvedme třetí příklad: ve 4. a 5. století
236 vznikaly v příhraničních oblastech Germánie opravdové hrady, opevněná výšinná sídliště jako
237 sídlo šlechticů a jejich družiny.

238 Pod šlechtou existovala široká vrstva svobodných (*ingenui*), kteří si na živobytí vydělávali
239 především jako sedláci. Dále písemné prameny uvádějí nesvobodné osoby, *liberti* (ve
240 skutečnosti propuštěnci; patrně i svobodní, kteří se dostali do stavu závislosti), a otroky
241 (*servi*).

242 **VII. NÁBOŽENSTVÍ A KULTY**

243 Odhlédneme-li od akutního ohrožení vnějšími nepřáteli, nemohl se pocít soudržnosti
244 germánského kmene vyjádřit snad při žádné jiné příležitosti tak výrazně a trvale jako při

245 společně prováděném kultu. Uctívání bohů a obětování utvářely a posilovaly pocit
246 sounáležitosti členů kmene. A když se více kmenů sešlo ke společným rituálům, jak se to
247 často stávalo, byl to bezpochyby nejsilnější prvek jejich spojení. Rozmanitost
248 náboženských forem v Germánii dokládá, že osobitost kmenů a kmenových skupin se nejvíce
249 realizovala v náboženském jednání.

250 **Nezavírali bohy mezi stěny**

251 Ani Tacitus, náš nejdůležitější a nejvěrohodnější zdroj, neví o obecně platných rysech
252 germánského náboženství mnoho; příslušná kapitola (Germania 9) obsahuje pouhé čtyři věty.
253 Dle nich Germáni uctívali Merkura, Herkula a Marta; z nich byl nejvýše postaveným bohem
254 Merkur. Mnohé svébské kmeny uctívaly prý i Ísidu. Zde Tacitus zjevně ztotožňoval
255 germánská božstva, jejichž skutečná jména zůstávají neznámá, s pohanskými bohy antiky, a to
256 jen na základě jistých, patrně jen povrchních podobností, aniž bychom mohli předpokládat
257 jejich skutečnou identitu nebo alespoň rozsáhlejší shodu. Můžeme uvažovat, zdali byl
258 Merkurem míněn Wotan/Ódin, Herkulem Donar/Thor a Martem bůh války Tiu/Ziu. Jisti si
259 však být nemůžeme, neboť uvedení severští bohové se výrazněji objevují až ve středověkých
260 textech. Nedokážeme zodpovědět, zda je Germáni uctívali pod jmény uváděnými Tacitem a
261 specifickým způsobem popsáním ve zmíněné kapitole již od germánského pravěku, ani zda je
262 uctívaly všechny kmeny. Z Tacitových poznámek se zřejmě nedozvíme víc než, že Germáni
263 obecně uctívali božstva obou pohlaví a různého postavení. Tacitus však uvádí ještě jeden
264 postřeh, jehož platnost dosud nebylo možné archeologicky potvrdit: Germáni nezavírali své
265 bohy mezi stěny. Nestavěli tedy žádné chrámy, neznali sakrální architekturu ze dřeva či
266 kamene, jakou nacházíme například u Keltů, Slovanů a samozřejmě Římanů. Spíše své bohy
267 uctívali pod otevřeným nebem, na mýtinách a v posvátných hájích. A tak na základě
268 archeologických nálezů můžeme doplnit, že bohy uctívali i na březích posvátných vod,
269 stojatých i proudících.

270 **Hrozivé rity**

271 O náboženství obecně jsou tedy Tacitovy poznámky opravdu skoupé. Daleko živěji a barvitěji
272 však informuje o kultovních zvycích jednotlivých kmenů. Například některé malé kmeny,
273 které s největší pravděpodobností obývaly Pobaltí v oblasti dnešního severního Německa,
274 společně uctívaly personifikaci Matky Země jménem Nerthus (Germania 40). Jejím sídlem
275 byl posvátný háj na ostrově v moři. Čas od času ji, ať už v jakékoli podobě, zahalenou vozili
276 po kraji na voze taženém kravami. Všude byla oslavována a uctívána. Nakonec se vůz, přehoz

277 i bohyně sama příp. její kultický obraz (*numen ipsum*) umyly v tajném jezeře. Otroci, kteří
278 tuto službu vykonávali, byli poté obětováni právě v tomto jezeře, což nám ukazuje temnou
279 stránku tohoto jinak spíše radostného kultu.

280 I Semnonové znali lidské oběti (Germania 39). Ve svých kmenových oblastech u Havoly a
281 Sprévy se setkávali v určenou dobu vyslanci různých svěbských kmenů v posvátném háji, do
282 kterého mohli vstoupit jen za přísných kultických opatření, a prováděli „hrůzné obětování“
283 (*ritus horrenda primordia*). Jméno „boha, vládce všech a všeho“ (*regnator omnium deus*),
284 kterému se obětovalo, není uvedeno. Jinak tomu bylo u východogermánských Nahanarvalů.
285 Pod jménem Alces (Alkové) uctívali dva mladé bratry. Tacitus uvádí (Germania 43), že
286 „podle římského výkladu“ (*interpretatione Romana*) odpovídali Kastórovi a Polluxovi. Kněz
287 v ženském rouše prováděl kult na mýtině lesa, který se nacházel daleko na východě
288 Germánie, někde mezi Odrou a Vislou.

289 Z Germánie je známo a archeologicky prozkoumáno několik obětišť, kam Germáni, často po
290 dlouhou dobu a při stále nových příležitostech, přinášeli dary numinózním bytostem. Patří
291 k nim obětiště objevené už v roce 1863 na jednom z pramenů v Bad Pyrmontu, jež bylo
292 opakovaně vyhledáváno od konce 1. století př. Kr. až do přelomu 5. a 6. století po Kr. Ještě po
293 daleko delší dobu obětovaly skupiny Germánů u malého jezera u Oberdorly v Durynsku – již
294 od mladší doby halštatské (6. století př. Kr.) a obzvláště intenzivně od počátku našeho
295 letopočtu. Až do 5. století na tomto místě prováděli především zvířecí a lidské oběti. Našel se
296 zde i hrubě opracovaný idol bohyně ze 3. století po Kr.

297 Obzvláště působivé komplexy obětních darů byly několikrát objeveny v bažinách jižní
298 Skandinávie: Skeddemosse na Ölandu, Vimose na Fynu, Illerup, Ejsbøl, Nydam a Thorsberg
299 na Jutském poloostrově. Na otevřeném moři se tehdy obětovaly především zbraně a jiné části
300 vojenské výzbroje. Dělo se tak zjevně při opakujících se, ale ne zrovna častých příležitostech
301 a pokaždé ve velkém počtu. Na základě výše popsané skutečnosti a dalších okolností nalezů
302 se můžeme domnívat, že se jednalo o ukořistěnou výzbroj poraženého nepřítele, válečnou
303 kořist z vítězné bitvy, jež se celá jako dík či po předem daném slibu obětovala nějakému
304 božstvu. Tento zvyk měl na severu starou tradici: Kimbrové, kteří odešli z Jutského
305 poloostrova, zničili v roce 105 př. Kr. po vítězství nad Římany u Arausia v údolí Rhône celou
306 kořist a sice, jak píše pozdně antický dějepisec Paulus Orosius, při (pro Římany) novém a
307 neobvyklém ritu. Při něm byly zbroj a koňské postroje rozsekány, dokonce i stříbrné a zlaté
308 předměty byly hozeny do řeky, koně byli utopeni a zajatí nepřátelé pověšeni na stromech. Tak

309 vítězi nepřipadla žádná kořist a poraženému se nedostalo soucitu.

310 **IX. ŘEMESLO, OBCHOD A DOPRAVA**

311 V rámci venkovských sídel, jak již byla popsána, existovala nejen zemědělská produkce, ale
312 své místo našly i řemeslné činnosti, a to v první řadě k uspokojení místní potřeby. Ženám
313 příslušela výroba textilií předením a tkaním, zatímco vydělávání kůží a jejich další zpracování
314 bylo spíše mužskou záležitostí. Práce se dřevem (tesařství při stavbě domů, truhlářství,
315 soustružení, vyřezávání nástrojů), hutnění a kování železa, zpracování barevných kovů a
316 kostí, ba dokonce výroba hliněných nádob se prováděly rozptýleně po venkovských sídlištích
317 a byly v rukou osob s rozdílnou specializací, které ale stále ještě byly svázány se zemědělskou
318 výrobou.

319 Zdá se, že řemeslných dílen a manufaktur uspokojujících poptávku i ve vzdálenějších
320 sídlištích bylo poměrně málo. V Lysé Hoře (Lysa Gora) v jižním Polsku se dobývání železné
321 rudy a její hutnění v určitých obdobích provádělo ve velké míře. Z Durynska vešla ve
322 známost hrnčířská dílna, která v době mladšího císařství, zřejmě s římským personálem,
323 vyráběla vysoce kvalitní keramiku točenou na hrnčířském kruhu a široko daleko ji prodávala.
324 I zlatnické práce vysoké kvality, jež máme k dispozici z četných bohatě vybavených hrobů,
325 musely být zhotoveny ve specializovaných ateliérech pro široký okruh zákazníků z různých
326 koutů země. Má se však za to, že samy tyto dílny vznikaly ve venkovském prostředí
327 z nedostatku městské alternativy.

328 U společnosti vybudované na tak vysoké míře soběstačnosti se nedá očekávat, že mechanismy
329 dálkové distribuce zboží, jmenovitě pomocí obchodu, byly obzvlášť vyvinuté. Městská sídla
330 nebo jiné větší aglomerace, které nabízely výhodné šance na odbyt nebo mohly s přístavem a
331 tržištěm sloužit jako překladiště zboží, nebyly tehdy po ruce. Jistě existovala síť cest, která
332 spojovala jednotlivá sídliště i přes větší vzdálenosti, ale nebyly to cesty určené pro vozy jako
333 v římské říši. Jako doklady umění stavby silnic v Germánii by mohly být uvedeny jen některé
334 fošnové cesty v severoněmeckých rašeliništích. Vozy se sice používaly, opakovaně jsou
335 například zmiňovány v souvislosti s putováním Germánů, ale nemáme doklady o tom, že
336 sloužily dálkovému a rozsáhlému obchodu se zbožím. Totéž platí i pro lodě.

337 **Kožešiny, jantar a plavé ženské vlasy – pro Římany cenné zboží**

338 Opačný dojem budí pouze římský import. Předměty vznešené potřeby, někdy vysloveně
339 luxusní zboží, se dostávaly až do nejzazšího kouta Germánie, a ne zrovna zřídka. Mnohokrát

340 se římské jídelní soupravy a další atributy vybraného způsobu života dostaly do vlastnictví
341 germánských vládců zřejmě jako čestné dary k politickým účelům, jiné snad pocházely z
342 kořisti po germánských vpádech do římské provincie a germánští vojáci si po vojenské službě
343 v římské říši určitě též přivezli mnohé kusy domů. Určitá část těchto římských produktů se
344 však mohla dostat do Germánie i jako zboží. Můžeme se ale ptát, jaké ekvivalenty putovaly
345 na opačnou stranu, z Germánie k Římanům: pravděpodobně kožešiny a jantar, asi i otroci a
346 nesmíme opomenout plavé ženské vlasy, kterých si, dle dochovaných pramenů, cenily
347 především Římanky k ozdobení svých účesů. Obzvláště častý, takřka každodenní, byl obchod
348 s Římany jen v příhraničních oblastech. Vysoký podíl římské keramiky v germánských
349 sídlištích blízko hranic říše naznačuje, že se zde rozšířila směna zboží i na předměty denní
350 potřeby, na nádobí a zemědělské produkty.

351 Římské peníze byly v celé Germanii známé a mnozí je vlastnili. Pokud byly vyrobeny
352 z ušlechtilého kovu, používaly se k teauraci, k hromadění a uchování hodnoty majetku, a čas
353 od času se jistě používaly i jako ekvivalent hodnoty při směnném obchodu. O opravdovém
354 peněžním hospodářství ale nemůže být řeč, nemluvě o vlastní ražbě mincí. Teprve až
355 v poantických germánských státech na římském území začali Germáni poprvé razit mince. Ve
356 středu Germánie se podle římských vzorů ale nenapodobovaly mince, ve formě severských
357 zlatých ozdobných mincí (brakteáty), nýbrž medailony, tedy reprezentativní předměty, které
358 neměly nic společného s obchodem, nýbrž s uměním.

359 **X. OBRAZ A PÍSMO**

360 Když Germáni žijící na severu v 5. století po Kr. přešli k ražbě zlatých brakteátů, na nichž
361 byly znázorňovány postavy a scény z vlastní mytologie, dosáhlo se důležité etapy v dlouhém
362 procesu přivlastňování středomořských předloh, ale rozhodně to ještě nebyl její konec.

363 Zatímco v antickém světě, ve světě Řeků a Římanů, byla naprosto každá oblast života
364 prosycena obrazy, nalézáme v germánském *barbariku* za hranicemi římské říše neobrazný,
365 anikonický svět. Tento dojem zprostředkovávají archeologické nálezy i zprávy v písemných
366 pramenech. A tak se obyvatelé Říma ještě dlouho bavili anekdotou zdokumentovanou Pliniem
367 Starším, dle níž jistý barbar ze severu neměl nejmenší pochopení pro jedno známé římské
368 výtvarné dílo. Když se ho zeptali, jakou má hodnotu – čímž měli na mysli hodnotu uměleckou
369 –, považoval dílo za bezcenné, neměl pro něj totiž žádné měřítko.

370 Nedostatek uměleckých ztvárnění v domovině tohoto barbara je z archeologických nálezů

371 dobře čitelný. Několik kování picích rohů ve tvaru býka, někdy jen hrubě opracované idoly
372 vyřezávané ze dřeva, víc z doby pozdního císařství nemůžeme jmenovat. To se změnilo
373 v době mladšího císařství jen váhavě, ale přesto značně. V určitých oblastech přišly do módy
374 spony ve tvaru zvířat, očividně zpracované dle římských předloh. Jelen a kanec byli
375 nejoblíbenějšími motivy. Malých bronzových plastik skotu bylo sice málo, ale byly známy
376 široko daleko; častěji se vyřezávaly ze dřeva. Obecně se však z velmi bohaté nabídky
377 potenciálních předloh vybíraly jen obrazy zvířat, z nichž se upřednostňovala zvířata domácí
378 fauny před zvířaty exotickými.

379 **Vlastní výtvarný jazyk: zvěrná ornamentika**

380 Právě napodobováním římských obrazů zvířat započal v 5. století vývoj, který měl vést
381 k vlastnímu uměleckému vyjádření germánského světa. Výchozím bodem byla vyobrazení
382 šelem a mořských živočichů, jež zdobila okraje pozdně římských kování opasků z bronzu a
383 stříbra nošených především vojáky. Takové kovové předměty byly spolu s plastickým
384 zdobením později napodobovány i v Germánii, částečně perfektně imitovány, částečně ale
385 přizpůsobeny i vlastnímu vkusu. Ten se projevil v rozkouskování zvířecího obrazu, v jeho
386 rozpuštění na jednotlivé anatomické prvky. Dalším krokem od římských předloh
387 k nezávislému, typicky germánskému uměleckému stylu bylo, když se už takové obrazy
388 zvířat neobjevovaly jen na okrajích ozdobných předmětů, ale i na centrální ozdobné ploše a
389 když byly zvěrné motivy aranžovány zcela nepřirozeným způsobem, tedy jen z uměleckých
390 úhlů pohledu. V jižní Skandinávii a v době kolem roku 500 po Kr. se tato germánská zvěrná
391 ornamentika vyvinula do prvního stylového stupně („zvěrný styl I“) a v průběhu 6. století
392 dosáhla ještě druhého vývojového stupně. Pod vlivem středomořského pletencového vzoru se
393 obrazy zvířat nově aranžovaly podle jistého pletencového systému. Pletencové vzory se, jinak
394 řečeno, ztvárňovaly pomocí obrazů zvířat a zvířata se zobrazovala jako pletenec („zvěrný
395 styl II“).

396 Ve zvěrné ornamentice našly germánské kmeny nebo alespoň většina z nich vhodnou formu
397 uměleckého vyjádření. Tento výtvarný jazyk používaly skandinávské národy i Langobardi
398 v Potisí či v Itálii. Anglosasové, Frankové a Durynkové ho chápali stejně. Zdá se, že jen
399 gótské kmeny se na tomto fenoménu nepodílely. Byl to ale dlouhý adaptační proces, než se
400 konečně v 5. století z doslova marginálního sektoru antického umění mohl vyvinout vlastní
401 germánský výtvarný jazyk!

402 **Tajemné runy**

403 Jiné to není ani s recepcí písma, podstatného, ba přímo konstitutivního prvku vyspělé antické
404 kultury. Ovšem pramenná situace je taková, že jsou nám daleké cesty tohoto přisvojovacího
405 procesu neznámé. Zůstávají záhadné, a to možná napořád.

406 Jisté je jen to, že Germáni museli brzy odvodit ze středomořské abecedy vlastní systém písma,
407 totiž runové písmo ve formě staršího futharku. Cokoliv jiného je spekulace: které germánské
408 kmeny se na vytvoření písma podílely, jaká abeceda posloužila jako předloha (latinská
409 kurzíva, severoetruské nebo jiné písmo), kde a kdy k tomu došlo (možná kolem přelomu
410 letopočtu, možná dříve nebo později). Jisté ale je, že se vyvinul plně svébytný, neomezeně
411 použitelný systém písma s 24 znaky. Jeho svébytnost lze vidět nejen na nezaměnitelném
412 duktu písmen, ale především na dvou zvláštnostech, které se neshodují s žádnou abecedou,
413 která by přicházela v úvahu jako vzor.

414 Tou první je pořadí písmen. F – U – Th – A – R – K je prvních šest znaků runové řady; tak
415 vznikl „futhark“ jako označení pro tuto „abcedu“. Druhou je okolnost, že jednotlivá písmena
416 mají vedle své zvukové stránky i pojmový význam. Například první runa není jen hláskou „f“,
417 ale má i význam „fehu“ (dobytek).

418 Toto písmo muselo být dlouho – po celá staletí – používáno v oblastech, ke kterým nemáme
419 přístup ani díky dochovaným písemným pramenům, ani na základě archeologických nálezů.
420 Spona pocházející z 1. století, o níž se diskutuje jako o runové památce, a jiné artefakty
421 z 2. století po Kr. se objevují jako ostrůvky z jinak zcela skryté oblasti užití runového písma.
422 Teprve ve 3. století nachází runové písmo širší uplatnění. V zemích na západním pobřeží
423 Baltského moře se podle všeho nejdříve přešlo k rytí run do předmětů, které mohly přetrvat až
424 do naší doby, a i ve východogermánské oblasti se nacházejí některé příklady z tohoto období.
425 Od té doby tradice nepřetržitě pokračuje. Runami se na severu psalo až do novověku. Runové
426 písmo tedy nebylo nutné rozluštit. Když totiž začalo vědecké zkoumání runových napsů, lidé
427 runy ještě uměli číst.

428 Avšak pokud se zaměříme na dobu staršího futharku (před začátkem 8. století), je to
429 především způsob užití, který odlišuje runové písmo od antické písemné kultury více než
430 formální zvláštnosti. Způsob užití runového písma byl velmi úzce vymezen: věnování a
431 dedikace, většinou na zadní straně předmětů, a tak zpravidla neviditelná, s nimi spojená nebo
432 samostatná přání dobra, zřídka kletby, dále jména (předmětu, vlastníka, dárce, příjemce),
433 opakovaně se objevuje i jméno osoby, která runy ryla. Vyjadřovaly se jimi tedy velmi osobní,

434 soukromé věci, a sice diskrétním způsobem. Jak už jejich název napovídá: Runy šeptají,
435 nesdělují nic přímo.

436 Ačkoli tak Germáni měli k dispozici systém písma použitelný v každém ohledu, ačkoli po
437 několik století znali způsob užití římského písma a ačkoli jim výhody písma ve veřejném
438 životě musely být zřejmé, zůstalo u nich používání písma po mnoho staletí vyhrazeno pro
439 úzkou privátní a diskrétní sféru.

440 **XI. GERMÁNSKÉ DĚJINY U SVÉHO CÍLE**

441 Podmínky vzniku germánského národa určily i cíl germánských dějin. Germáni, kteří v
442 konfrontaci s římskou říší našli svou identitu, se poté zaměřovali na to, aby se na říši podíleli.
443 To se dělo různým způsobem a s různou vervou. Mnohdy se jejich snažení zaměřovalo jen na
444 materiální statky, jejichž vlastníky se mohli stát mírovou cestou – obchodem či dary – nebo
445 násilně při loupežných výpravách a drancování. Přitom vždy šlo i o přivlastnění civilizačních
446 výdobytků, což byl často, jak ukázaly příklady mincí, umění a písma, zdlouhavý proces. Ve
447 zvýšené míře se ale rovněž chtěli podílet na politické moci a zabrat římská teritoria.

448 Jednotlivě jsou aktivity vyvíjené germánskými kmeny, sledované politické cíle a k nim
449 použité strategie od sebe značně rozdílné, tak rozdílné, že by se na první pohled mohlo zdát
450 nesmyslné chtít udávat dějinám Germánů v první polovině prvního tisíciletí našeho letopočtu
451 společného jmenovatele. Přesto lze pro všechny germánské skupiny určit stejný směr
452 historického vývoje. Všechny byly na cestě za lepším kulturním standardem, za vyspělejšími
453 formami státního a společenského zřízení a chtěly zanechat svého barbarství. V konkrétní
454 historické situaci to vedlo k permanentní konfrontaci s římskou říší.

455 Zápolení na duchovní, politické a vojenské rovině skončilo na západě germánským úspěchem.
456 Zatímco Východořímská říše odrážela germánské nebezpečí a dokázala útočící kmeny,
457 konkrétně oba gótské, vytlačit na západ, zanikla Západořímská říše přibližně v roce 476 po
458 Kr. a byla nahrazena germánskými státy na původně římském teritoriu. Kulturní dědictví
459 antiky chráněné románskými národy a sociální a duchovní svět germánských kmenů, který se
460 vyvinul z barbarských kořenů, se úzce spojily. Do nového uspořádání středověké společnosti
461 vznikající na tomto základě se postupně začleňovaly i ty germánské národy, které setrvaly ve
462 staré Germánii, Skandinávii a v oblasti mezi Rýnem a Labem.

463 Tím končí dějiny Germánů a začínají dějiny evropských národů.

3. Překladatelská analýza

Před překladem jakéhokoli textu je velmi důležité a nápomocné provést překladatelskou analýzu, aby překladatel zachoval nejdůležitější funkce textu. Ve své práci budu používat přehledné schéma podle translatožky Christiane Nord na základě její publikace *Texanalyse und Übersetzen*.³ Základní schéma je rozděleno na vnětextové a vnitrotextové faktory, tak tomu bude i v této práci. Tento model jsem zvolila, protože je přehledný, dobře a pevně strukturovaný a poměrně podrobný. Z textu lze dobře vyčíst všechny potřebné faktory.

3.1. Vnětextové faktory

Mezi vnětextové faktory se řadí vysílatel, autor, intence, adresát, médium, místo, čas a funkce textu.

3.1.1. Vysílatel

Vysílatelem textu je internetový sever *Novaesium, alias Neuss*, jehož zakladatelem je Jürgen Franssen. Server se od roku 2000 zaměřuje na historii německého města Neuss, které bylo bývalým římským sídlištěm zvaným *Novaesium*, a podává informace z oblasti historie a archeologie rané doby dějinné.

3.1.2. Autor

Autorem textu je německý historik Dr. Herman Ament, jenž je specialistou na ranou dobu dějinnou. V letech 1977–1982 byl profesorem na Ústavu pravěké archeologie na Svobodné univerzitě v Berlíně. Od roku 1982 až do svého odchodu do penze roku 2001 působil jako profesor pro pravěk a ranou dobu dějinnou na Univerzitě Johannese Gutenberga v Mohuči. Nadále přednáší jako čestný profesor na univerzitě ve Frankfurtu nad Mohanem.

3.1.3. Intence

Jelikož text vyšel poprvé ve druhém svazku rozsáhlé encyklopedie *Brockhaus Weltgeschichte*, jež si klade za cíl podat moderní ucelený přehled světových dějin, bylo intencí autora podat čtenáři ve dvanácti krátkých kapitolách stručný a srozumitelný přehled o historii, kulturním vývoji a o všech dalších aspektech života Germánů. Z hlediska typu autorova záměru se primárně jedná o tzv. informativní záměr. Historická fakta nejsou zatížena subjektivními

³ NORD, 1995.

dojmy ani apelativním podbarvením.

3.1.4. Příjemce

Jak již bylo zmíněno výše, byl původní text uveřejněn ve druhém svazku několikasvazkové encyklopedie *Brockhaus Weltgeschichte*. Druhý svazek *Antiken Welten*, pro který byl text určen, pojednává o antických, indických a východoasijských kulturách v období mezi lety 1200 př. n. l. a 600 n. l. Autor se neorientuje na odborníky v oblasti historie, adresátem textu je spíše laická veřejnost se zájmem o historii. V současné době je text umístěn na internetovém serveru www.novaesium.de, ze kterého též čerpám v této práci, a je tedy volně přístupný všem uživatelům internetu. Jelikož se jedná o text přehledový, je vhodný i pro čtenáře, který se s dějinami Germánů teprve seznamuje. Čtenáři zběhlejším v historii pak dobře poslouží jako ucelený zdroj základních poznatků o germánské kultuře.

Výchozí text byl původně zamýšlen pro německého příjemce, nezakládá se však na německých reáliích natolik, aby nebyl nesrozumitelný českému příjemci textu cílového, jenž disponuje všeobecným přehledem. Pro porozumění nejsou nutné žádné odborné či detailní znalosti tématu. Příjemcem cílového textu jsou česky rozumějící čtenáři různé věkové kategorie, jež spojuje zájem o ranou dobu dějinnou a především o Germány.

3.1.5. Médium

Analyzovaný text je realizován písemně. Je k dispozici jak v knižní podobě, tak volně přístupný na internetu. Výše zmíněná encyklopedie obsahuje šest svazků a její novější verze z roku 2001 je součástí všeobecné digitální encyklopedie *Brockhaus multimedial premium*, která je určena uživatelům PC. Server www.novaesium.de se zabývá historií města Neuss Severním Porýní-Vestfálsku, jež má bohatou římskou historii, a obsahuje mnoho informací z oblasti historie a archeologie týkajících se období antiky a keltského a germánského osídlení Evropy.

V českém prostředí by text mohl vyjít rovněž ve všeobecné encyklopedii nebo encyklopedii mapující pouze historii a být k dispozici i v multimediální podobě. Na internetu by byl opět součástí serveru věnovaného ranému osídlení Evropy. Vhodným médiem by byl i specializovaný historický časopis, byť je text poměrně dlouhý. V takovém časopise by text mohl vycházet i na pokračování, neboť jednotlivé kapitoly jsou koherentní a lze je číst i

samostatně.

3.1.6. Pragmatika místa a času

Text byl poprvé uveřejněn roku 1997 v encyklopedii vydané nakladatelstvím Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG v Mannheimu. Multimediální verze pochází z roku 2001. Autorem textu je Němec, v textu nepředpokládáme žádné variety německého jazyka z rakouského či švýcarského prostředí.

Překlad vychází z elektronické verze z roku 2001, jež je umístěna na internetové stránce www.novaesium.de, text je tedy k aktuálnímu datu jedenáct let starý. Je psán moderní němčinou, nevykazuje žádné prvky archaismů a není časově vázaný. Časová proluka mezi výchozím textem a překladem zřetelně neovlivňuje podmínky pro relevantní převod, neboť funkce textu je sice informativního charakteru, ale text nepředkládá nová fakta, u kterých by se za tak krátký časový úsek očekávala zásadní změna. Uváděné informace jsou podloženy historickými prameny a archeologickým bádáním.

3.1.7. Funkce textu a styl

Cílem textu je čtenáře informovat, poučit a rozšířit povědomí o Germánech. Vzhledem k tématu textu a zaměření médií, ve kterých se vyskytuje, je funkce textu především informativní a didaktická. Žánrově lze výchozí text označit za text populárně naučný. Jedná se o text psaný, monologický a připravený. Text není, až na výjimky,⁴ expresivně zabarven, je psán střízlivým stylem a celkově se dobře čte.

3.2. Vnitrotextové faktory

Mezi vnitrotextové faktory se řadí téma, obsah, presupozice, kompozice, neverbální prvky, lexikum, syntax a suprasegmentální jevy.

3.2.1. Téma

Překládaný text je rozdělen do několika přehledných tematických celků. Obecným tématem celého článku jsou Germáni, jejich historie a kultura, text je tedy tematicky koherentní.

4 Věty zvolací: *Aber was für ein langer Adaptionsprozeß, bis endlich im 5. Jahrhundert aus einem buchstäblich marginalen Sektor der antiken Bilderwelt eine eigene germanische Bildersprache entwickelt werden konnte!* (ř. 486–488).

Vsuvky: *In Bezug auf das Verhältnis zu Rom - eine Schicksalsfrage!* (ř. 217–218).

Jednotlivé kapitoly pojednávají o původu Germánů, o jednotlivých kmenech, jejich mocenských strukturách, mýtech a náboženství, řemeslu a obchodu.

3.2.2. Obsah

V úplném úvodu se autor zabývá prvními zmínkami o Germánech a snaží se na základě historických pramenů zmapovat původ germánského etnika a původ tohoto označení obecně. Poté se věnuje organizaci germánského obyvatelstva a jeho sídelním oblastem. Nejdůležitějším prvkem politického a sociálního uspořádání Germánů je kmen. Vládu v kmenech se snaží nastínit krátkými životopisy Cheruska Arminia a Markomana Marobuda a pojednává o různých vrstvách dobové společnosti. Neopomíná akcentovat vědomí rodové sounáležitosti a pospolitost kmenů. V jedné z dalších částí autor informuje o náboženství a prováděných rituálech, které dokládá příklady archeologických nálezů. Autor se rovněž zmiňuje o tom, jak důležitý a rozmanitý byl obchod a jaký vliv měl na infrastrukturu. Tematické celky jsou uzavřeny statí o vzniku a funkci germánského umění a písma. Líčením všech těchto aspektů autor poukazuje na postupný vývoj barbarských kmenů směrem k vyspělé kultuře, což je patrné již ze samotného názvu článku.

3.2.3. Presupozice

Originál je určen pro příjemce s dobrou znalostí němčiny. Pokud příjemce zajímají pouze jednotlivá podtémata, lze číst kapitoly samostatně. Bezpodmínečná znalost obsahu předcházejících kapitol není nutná. Aby se příjemce mohl v textu bez problémů orientovat, měl by disponovat alespoň základními znalostmi z oblasti historie, historiografie a geografie. Ačkoli text obsahuje latinské termíny a názvy, nevyžaduje se od příjemce znalost latiny, neboť je ve všech případech uveden i německý ekvivalent nebo význam vyplývá z kontextu. V některých případech je nutná hlubší znalost německých reálií (*Mittelgebirgszone*).

3.2.4. Výstavba a členění textu

Ch. Nord dělí výstavbu textu na makrostrukturu a mikrostrukturu. Nejdříve se budu zabývat výstavbou textu z hlediska makrostruktury. Makrostrukturu u psaných textů určujeme především opticky – podle odstavců, kapitol apod.⁵

Text *Germanen: Unterwegs zu höherer Zivilisation* obsahuje celkem dvanáct kapitol,⁶ z nichž

⁵ NORD, 1995, s.122.

⁶ I. Einleitung, II. Wer waren diese Germanen?, III. Die germanischen Stämme IV. Der Stamm, V. Soziale Strukturen und Herrschaftsverhältnisse, VI. Tracht, Schmuck und Bewaffnung, VII. Religion und

byly přeloženy jen některé;⁷ důvody pro vynechání určitých kapitol budou uvedeny dále v textu. První kapitola tvoří úvod a kapitola předposlední tvoří závěr textu. Úplně poslední kapitola obsahuje seznam použité literatury. Jednotlivé kapitoly jsou dále členěny na významové celky, které disponují vlastním podnadpisem a jsou dále děleny na odstavce různého rozsahu. Text není psán ve sloupcích, neboť se takováto grafická úprava pro multimédium o historii nehodí.

Mikrostrukturu textu podrobněji rozeberu v podkapitolách lexikum a syntax. Obecně lze říci, že text je tvořen poměrně komplexními souvětími různého rozsahu, jež nezřídka obsahují vsuvky.

3.2.5. Neverbální prvky

Překladový text neobsahuje až na výjimku v závěrečné kapitole žádné obrázky, grafy ani tabulky. Výjimkou je mapa osídlení germánských kmenů. Jedná se o mapu s německým popisem. Pokud by text vyšel v encyklopedii či specializovaném časopise o historii, bylo by vhodné najít analogickou mapu s českým popisem či mapu stávající patřičně graficky upravit. Na internetové stránce pro fanoušky historie by mapa posloužila i v německé verzi.

Nadpisy a podnadpisy jsou zvýrazněny tučným písmem. Názvy kapitol jsou navíc psány velkými písmeny. Toto grafické zvýraznění v překladu rovněž zachovávám. Velikost písma nadpisů a samotného textu je shodná. Latinské názvy a termíny jsou obvykle uváděny v závorce a psány kurzívou.

3.2.6. Lexikum

Výchozí text je psán současnou němčinou a nevykazuje žádné austriacismy ani helvetismy. Autor využívá především prostředků neutrální vrstvy slovní zásoby. Výběr lexikálních prostředků též ve velké míře ovlivňuje tematika textu. Ačkoli u historických publikací obvykle očekáváme bohatou terminologii z oblasti archeologie a dalších oborů, není výchozí text odbornými termíny přesycen (*Duktus*, *Thesauierung*), což je dáno především jeho funkcí a stylem. Přestože text informuje o rané době dějinné, obsahuje málo historismů (*Gau*). V souvislosti s použitými prameny a s kontakty Germánů s římským obyvatelstvem, jsou

Kultgemeinschaften, VIII. Landwirtschaft und Siedlungswesen, IX. Handwerk, Handel und Verkehr; X. Bild und Schrift XI. Die germanische Geschichte an ihrem Ziel a XII. Literatur.

7 III. Die germanischen Stämme, VI. Tracht, Schmuck und Bewaffnung, VIII. Landwirtschaft und Siedlungswesen a XII. Literatur.

v textu frekventované latinské názvy a termíny (*gens, natio, interpretatione romana*), které jsou vždy doplněny německým ekvivalentem. Překladový text dále vykazuje velké množství vlastních jmen: antroponym (*Katwalda, Germanicus, Poseidonios von Apameia*), toponym (*Bad Pyrmont, La Tène*) či názvů děl (*De origine et situ Germanorum*). V neposlední řadě se překladatel setká s kompozity (*Volksgruppen, Verbreitungsfelder, Meeresküste*), která jsou typickým prvkem německého jazyka. Text vznikl před přijetím nového německého pravopisu v roce 2006, a proto se v něm neprojeví změny ve psaní *ss* místo *ß* po krátké samohlásce (*daß, läßt*).

3.2.7. Syntax

Celý text je psán převážně v hypotaktických souvětích spojených polysyndeticky. Rozsah souvětí se různí, ale nezdědka se vyskytují souvětí velmi dlouhá a poměrně členitá. Objevují se i souvětí čítající více než tři věty. Častým jevem jsou rovněž vsuvky, věty vložené, apozice a výčty. Některé odstavce začínají vedlejší větou: *Daß die Germanen von alters her eine gemeinsame Sprache besessen hätten und daß diese womöglich sogar ihre ethnische Identität begründet hätte, ist nicht zu erkennen* (ř. 86–87).

Souvětí jsou prodlužována dvojtečkami nebo středníky: *Auch Arminius kannte den römischen Staat aus der Innenperspektive: Er hatte im oder jedenfalls dem römischen Militär gedient und das römische Bürgerrecht sowie die Würde des Ritterstandes erlangt* (ř. 240–241). / *Bis dahin hatte in der zivilisierten Welt des Mittelmeerraums die Vorstellung geherrscht, jenseits der Alpen würden im Westen die Kelten, im Osten die Skythen wohnen; von einem Volk dazwischen, zumal von einem großen, wusste man nichts* (ř. 17–19).

Povaha němčiny umožňuje snadné řetězení slov pomocí participií, rozvitých přívlastků a polovětných konstrukcí: *Aus dem bei den Stämmen herrschenden, auf die Vorstellung von der einheitlichen Abstammung ihrer Angehörigen gegründeten Zusammengehörigkeitsgefühl (...)* (ř. 175–176). Toto kondenzované vyjadřování však není v českých populárně naučných textech obvyklé a působí v překladu mnohdy až toporně. Výjimku mohou tvořit nominální konstrukce, avšak ty jsou spíše doménou stylu odborného a administrativního. Řešením tohoto problému se budu věnovat v podkapitole 5.1. *Rovina gramatiky a syntaxe*.

Věty jsou psány v oznamovacím způsobu převážně v minulém a přítomném čase. V naprosto okrajových případech nalezneme i větu tázací a zvolací: *Was hat die innerhalb dieses weiten Raumes ansässigen Bevölkerungsgruppen untereinander so verbunden, daß es angebracht*

und gerechtfertigt erschien, sie mit einem gemeinsamen Namen zu belegen, sie allesamt als Germanen zu bezeichnen? (ř. 73–75) / Aber was für ein langer Adaptionsprozeß, bis endlich im 5. Jahrhundert aus einem buchstäblich marginalen Sektor der antiken Bilderwelt eine eigene germanische Bildersprache entwickelt werden konnte! (ř. 486–488).

Protože se jedná o text připravený a psaný, užívá se formálně kratšího prostředku k vyjádření minulosti, a sice préterita. Pokud se v textu jedná o minulost se vztahem k přítomnosti, je v textu použito perfektum. V textu rovněž nalezneme tvary plusquamperfekta a konjunktiv cizího mínění; v některých případech jsou tvary konjunktivu homonymní s tvary konjunktivu préterita: *Als Hauptmahlzeit nahmen sie gliedweise gebratenes Fleisch zu sich, sie würden auch Milch trinken und Wein, diesen jedoch unvermischt (ř. 5–7). / Er legt dar, dass sich die germanischen Stämme in drei Gruppen gliedern, die nach den drei Söhnen des mythischen Stammvaters aller Germanen benannt seien, den Söhnen also des Mannus, der seinerseits ein Sohn des erdentsprossenen Gottes Tuisto gewesen sei (ř. 48–50).*

Objevuje se i prézens historický: *Erst im 3. Jahrhundert setzt die Überlieferung auf breiterer Front ein. (ř. 513) / Von nun an reißt die Überlieferung nicht mehr ab (ř. 516–517).*

Dalším častým jevem je užití pasiva, konstrukcí s podmětem *man* a infinitivních vazeb s *zu*. *Durch all das werden sie geprägt und definiert (ř. 191). / In den Tagen des Tacitus war man sich noch bewusst, (...) (ř. 66–67) / (...) lediglich die gotischen Stämme scheinen daran keinen Anteil genommen zu haben (ř. 485–486).*

Dané syntaktické struktury v několika případech neodpovídají členění téma-réma, které v češtině převažuje. Tento fakt je dán rozdílnými jazykovými systémy a především pevným pořádkem slov v německé větě. V jiných případech stojí za porušením této struktury snaha o zdůraznění jednotlivých větných členů.

3.2.8. Suprasegmentální jevy

Významnými suprasegmentálními prvky jsou interpunkční znaménka – uvozovky, pomlčka, dvojtečka a středníky.

Do uvozovek (» «)⁸ vkládá autor především pojmy a názvy: »*Germania*« (ř. 47), »*Barbaricum*« (ř. 445), nebo uvozovky označují citát: »*nach römischer Deutung*« (ř. 349), »*magis natione quam ratione barbarus*« (ř. 233). K uvození přímé řeči uvozovky neslouží, neboť se v textu žádná nevyskytuje.

Ke zvýraznění určité výpovědi, doplnění informace či ohraničení volného přívlastku a vsuvek

8 Obrácené francouzské uvozovky.

autor často používá pomlčky. Bohužel však graficky nerespektuje rozdíl mezi pomlčkou a spojovníkem: *Das sei so gekommen: Ein aus dem Rechtsrheinischen nach Gallien eingedrungener Stamm - dessen Angehörige inzwischen übrigens als Tungrer bezeichnet würden - sei zuerst mit dem Namen »Germanen« belegt worden (ř. 59–61). / Was sich im Einzelnen hinter diesen überlieferten Tatsachen verbirgt - etwa auch ein Aufenthalt in Rom -, ist Gegenstand vieler gelehrter Spekulationen (ř. 242–244). / Diese Gräber enthalten Beigaben in großer Zahl, darunter auch Stücke von hohem materiellem Wert - ein deutlicher Hinweis auf den Reichtum der bestatteten Person und ihrer Sippe (ř. 275–277).*

Nápadné je rovněž frekventované užívání dvojtečky a středníku. Dvojtečka uvozuje výčet nebo slouží k dořečení výpovědi: *Diese uns Heutige banal anmutende Aussage enthielt für den gebildeten Leser der Antike eine sehr genaue Charakterisierung des zivilisatorischen Niveaus jener Germanen: Sie zählten eindeutig zu den Barbaren, waren unzivilisierte Wilde, die nicht nach geschriebenem Recht und nicht in staatlicher Ordnung lebten (ř. 7–10).*

Středník odděluje části jedné věty, avšak výrazněji než čárka: *In den Landstrichen nördlich der mittleren Donau, um ein anderes Beispiel zu nennen, haben sich einzelne germanische Große römische Wohnkultur zu Eigen gemacht; sie verfügten über nach römischer Manier errichtete Steinbauten mit Heizung (ř. 288–290).*

4. Metoda překladač a překladačské postupy

Tato část bakalářské práce se bude věnovat metodě překladač a použitým překladačským postupům. Metoda překladač se odvíjela od snahy zachovat primární funkci překladač, jeho obsah i formu s ohledem na odlišnost žánrově stylistických konvencí obou jazyků. Základem pro stanovení jednotné koncepce překladač, která je pro překladačání nezbytná,⁹ byla výše uvedená analýza překladač podle modelu Ch. Nord.

4.1. Vypuštění částí textu

Po konzultaci s vedoucí bakalářské práce jsem se v překladač, jak již bylo výše zmíněno, rozhodla k vypuštění několika kapitol textu. Vypuštěny byly kapitoly *III. Die germanischen Stämme*, *VI. Tracht, Schmuck und Bewaffnung*; *VIII. Landwirtschaft und Siedlungswesen* a samozřejmě poslední kapitola obsahující seznam literatury, která není pro účely bakalářského překladač relevantní. Původní text měl rozsah přes 40 normostran, nepřišlo mi však vhodné rozdělit jej přesně na polovinu, neboť je celé téma zakončeno příhodnou závěrečnou kapitolou. Při výběru kapitol jsem se proto řídila požadavky na alespoň zdánlivou ucelenost textu a osobními preferencemi. Z tohoto hlediska jsem upřednostnila kapitoly o náboženství, runách a umění, neboť souvisí s mým druhým studovaným oborem a staroseverskou kulturou obecně, o níž se zajímám. Výsledný výběr představuje přibližně dvě třetiny celého textu.

4.2. Překladačské postupy

Podle Vinaye a Darbelneta můžeme nedostatek přímého ekvivalentu v cílovém jazyce řešit sedmi překladačskými postupy.¹⁰ Tyto postupy zahrnují transkripci, kalk, substituci, transpozici, modulaci, ekvivalenci a adaptaci. V této části se vyjádřím jen k některým z nich.

K transkripci, tedy „přepisu více či méně adaptovanému úzu cílového jazyka“,¹¹ jsem přistupovala především při přepisu četných jmen, názvů a geografických území. V nezměněné podobě jsem přepsala i latinskou slovní hříčku „magis ratione quam natione barbarus“, neboť se jedná právě o slovní hříčku, nemá ustálenou českou podobu a její význam jasně vyplývá z kontextu. Pokud by text vyšel v časopise pro širší okruh čtenářů, bylo by možné uvést poznámku překladače s doslovným překladačem.

9 (LEVÝ, 1998, s. 97): „V překladačství je snad více než kde jinde nutná jednotná koncepce, tj. pevný názor na dílo a jednotný základní přístup k němu.“

10 KNITTLOVÁ, 2010, s.19.

11 Tamtéž.

Der Aufenthalt im Zentrum des römischen Staates hatte ihn tief geprägt; fortan war er höchstens noch seiner Herkunft, nicht aber seiner Mentalität nach ein Barbar, wie es der zeitgenössische römische Geschichtsschreiber Velleius Paterculus, obendrein mit einem Wortspiel, ausdrückt: »magis natione quam ratione barbarus« (O: ř. 229–233).

Pobyt v centru římského státu ho hluboce ovlivnil; barborem byl od té doby nanejvýš svým původem, ne však svou mentalitou, což navíc současný římský dějepisec Velleius Paterculus vyjadřuje slovní hříčkou: „magis natione quam ratione barbarus“ (P: ř. 185–188).

Druhým postupem je kalk, tedy „ponechání stejné struktury výrazu“.¹² Kalkováním vznikly například termíny pletencový vzor (*Flechtmuster*) a pletencový systém (*Flechtsystem*).

K modulaci, jež spočívá ve změně hlediska, došlo v následujících případech:

Ein solcher Kern kann die Stammestradiation durch Abwanderung verpflanzen und die Zurückbleibenden der Namenlosigkeit ausliefern (O: ř. 187–188).

Takové jádro může přesídlováním přenášet a pěstovat kmenovou tradici a ty, které nechali za sebou, vydat napospas bezejmennosti (P: ř. 151–152).

Erst im 3. Jahrhundert setzt die Überlieferung auf breiterer Front ein: (...) (O: ř. 513).

Teprve ve 3. století nachází runové písmo širší uplatnění (P: ř. 422).

Překlad substantiva *Überlieferung* jako „tradice“ či „dochované prameny“ byl nebyl v dané větě úplně vhodný. Proto jsem přistoupila k úplnému přestylizování věty a změně hlediska; implicitní invariantní informace „dochovává se více artefaktů z důvodu rozšíření runového písma“ však v textu zůstává zachována.

¹² KNITTLOVÁ, 2010, s.19.

5. Typologie překladatelských problémů

V následující části budou představeny problémy, které se vyskytly při převodu textu z výchozího jazyka do jazyka cílového, a to především na rovině gramatiky a syntaxe a na rovině lexikální.

5.1 Rovina gramatiky a syntaxe

5.1.1. Pasivum a aktuální členění větné

Pasivum se v němčině používá daleko častěji než v češtině. Proto není vždy vhodné převádět jej i do češtiny. Obecně se dá německé pasivum přeložit třemi způsoby – opisným pasivem, reflexivním pasivem či převedením do aktiva. Pokud to bylo možné, převáděla jsem pasivum do aktiva nebo alespoň do živějšího reflexivního pasiva. Text jsem však od pasiva neoprostila úplně, neboť se jedná o text populárně naučný, kde se jistá míra pasiva očekává. Proto jsem tam, kde pasivum napomáhalo srozumitelnosti vyjádření a agens nebyl vyjádřený či důležitý, pasivum ponechala.

Překlad opisným pasivem:

*Rüstungen und Pferdegeschirr **wurden** dabei **zerhauen**, sogar Gegenstände aus Gold und Silber in den Fluss **geworfen**, die Pferde **wurden ertränkt**, die gefangenen Feinde an den Bäumen **aufgehängt** (O: ř. 375–377).*

*Při něm **byly** zbroj a koňské postroje **rozsekány**, dokonce i stříbrné a zlaté předměty **byly hozeny** do řeky, koně **byli utopeni** a zajatí nepřátelé **pověšeni** na stromech (P: ř. 307–308).*

*Der »allherrschende Gott« (regnator omnium deus), dem sie galt, **wird** mit Namen **nicht genannt** (O: ř. 346–347).*

*Jméno „boha, vládce všech a všeho“ (regnator omnium deus), kterému se obětovalo, **není uvedeno** (P: ř. 283–284).*

Překlad reflexivním pasivem:

*Vor allem Waffen und andere militärische Ausrüstungsteile **sind** an einst offenen Seen **geopfert worden**, (...) (O: ř. 365–366).*

*Na otevřeném moři **se** tehdy **obětovaly** především zbraně a jiné části vojenské výzbroje (P: ř. 299–300).*

*Fest steht aber, daß ein voll ausgebildetes, uneingeschränkt taugliches Schriftsystem mit 24 Zeichen **entwickelt worden ist** (O: ř. 498–500).*

Jisté ale je, že se vyvinul plně svébytný, neomezeně použitelný systém písma s 24 znaky (P: ř. 410–411).

Převod do aktiva:

*Mit der Zeit habe sich der Name dieses Einzelstammes als Bezeichnung für die ganze Gruppe der mit ihm verwandten rechtsrheinischen Stämme durchgesetzt; als Germanen im umfassenden Sinn **seien** diese also zuerst **von den Galliern bezeichnet worden** und hätten alsbald den Namen, so wie er nun einmal aufgekommen war, auch selbst verwendet (O: ř. 61–65).*

*Postupem času se toto jméno patřící jednomu kmeni prosadilo jako označení pro celou skupinu příbuzných pravorýnských kmenů; jako Germány v celkovém smyslu je nejprve **označovali Galové** a vzápětí začali toto pojmenování používat i oni sami (P: ř. 50–53).*

*(...) gleichviel, ob das erste Amt im Stamm erblich war oder ob es durch persönliche Tüchtigkeit jeweils neu **errungen werden mußte** (O: ř. 210–211).*

*Nezáleželo na tom, jestli byl první úřad v kmeni dědičný nebo jestli jej **náčelníci museli** svými dovednostmi vždy nově **vydobýt** (P: ř. 169–170).*

*Von Zeit zu Zeit **wurde sie**, in welcher Gestalt auch immer, auf einem von Kühen gezogenen Wagen und verhüllt unter einem Tuch von Ort zu Ort **umhergefahren** (...) (O: ř. 337–339).*

*Čas od času **ji**, at' už v jakékoli podobě, zahalenou **vozili** po kraji na voze taženém kravami (P: ř. 275–276).*

Aby výpověď odpovídala AČV, které je v cílovém jazyce přirozené, vyžadoval funkční převod do češtiny v mnoha případech i zásahy do syntaktické struktury. Slovosled originálu a překladu se proto může výrazně lišit. (K rozdílům v kohezi – viz třetí příklad – se budu věnovat kapitole 6. *Typologie překladatelských posunů.*)

Nicht ein einheitlicher Ursprung in der Tiefe der Zeiten, nicht ein aus der Urzeit ererbtes Identitätsbewusstsein, nicht eine in solch mythischer Vorzeit grundgelegte Gesellschaftsordnung, nicht eine von allen Anfängen her überlieferte Religion - nichts von alledem war es, was die Gemeinsamkeit der Germanen ausmachte, sondern es war - selbstverständlich auf der Grundlage der bis dahin entwickelten Daseinsformen - die ihnen am Ende des 1. Jahrtausends v. Chr. zugefallene historische Rolle »barbarische Völkerfamilie versus Römisches Reich« (O: ř. 136–142).

Za pospolitostí Germánů nestál jednotný prehistorický původ, vědomí identity předávané od pravěku, společenský řád vytvořený v mytickém dávnověku ani od prvopočátků tradovaná víra, nýbrž – samozřejmě na základě již vyvinutých forem existence – historická role barbarských kmenů stojících proti římské říši. Tato úloha jim připadla na konci 1. tisíciletí př. Kr. (P: ř. 112–116).

Mit kostbarem Schmuck und anderen Accessoires ihrer Kleidung wußten namentlich die Frauen zu imponieren, Tafel- und Küchengerät erinnert an die Rolle als Gastgeber, importiertes römisches Geschirr aus Silber, Glas und Bronze verrät verfeinerte Lebensart (O: ř. 279–282).

Zejména ženy dokázaly zaujmout hodnotnými šperky a dalšími doplňky oblečení, stolní soupravy a kuchyňské náčiní připomínají roli hostitele a dovezené římské nádoby ze stříbra, skla a bronzu prozrazuje vybraný způsob života (P: ř. 225–227).

Ob sie unter den dort überlieferten Namen und in ihrer dort beschriebenen Eigenart schon seit der germanischen Frühzeit und bei allen Germanen verehrt worden sind, ist eine nicht zu beantwortende Frage (O: ř. 320–322).

Nedokážeme zodpovědět, zda je Germáni uctívali pod jmény uváděnými Tacitem a specifickým způsobem popsaným ve zmíněné kapitole již od germánského pravěku, ani zda je uctívaly všechny kmeny (P: ř. 260–262).

5.1.2. Dělení složitých souvětí na kratší celky

Na několika místech se v textu objevují poměrně členitá a komplikovaná souvětí, která nezřídka obsahují vsuvky a jsou často obtížně srozumitelná i v němčině. Pokud to bylo nezbytně nutné, struktura souvětí by bránila jasnému porozumění textu, uchýlila jsem se k jejich rozdělení. K rozdělování jsem se uchylovala i v případech, kdy větná stavba originálu přímo neohrožovala porozumění, avšak rozdělení přispělo k přehlednosti textu a větší čtivosti. Rozhodující byla snaha o přirozený převod do cílového jazyka. Pro zachování srozumitelnosti a koheze textu jsem v určitých případech musela použít zlogičťující spojky (i, a tak, a tedy, totiž...) a deiktické výrazy.

Das war mehr ein politischer Willensakt, als dass es den ethnographischen Realitäten entsprochen hätte; denn es lebten damals noch keltische Volksgruppen östlich des Rheins ebenso wie germanische, das heißt solche rechtsrheinischer Herkunft, westlich des Flusses, und diese Sachverhalte waren Caesar sehr wohl bekannt (O: ř. 26–29).

Byl to však spíše politický akt vůle než popsání etnografické reality, neboť tehdy na východ od Rýna žily ještě keltské kmeny. Stejně tak sídlily kmeny germánské, tedy kmeny původem z pravého břehu Rýna, i na západ od řeky. Tyto skutečnosti byly Caesarovi velmi dobře známe (P: ř. 21–24).

Unter dem Einfluß mediterraner Flechtbandmuster wurden die Tierdarstellungen nun nach einem Flechtsystem arrangiert, es wurden, anders gesagt, Flechtmuster mithilfe von Tierbildern, Tierbilder als Flechtmuster dargestellt (»Tierstil II«) (O: ř. 478–480).

Pod vlivem středomořského pletencového vzoru se obrazy zvířat nově aranžovaly podle jistého pletencového systému. Pletencové vzory se, jinak řečeno, ztvárňovaly pomocí obrazů

zvířat a zvířata se zobrazovala jako pletenec („zvěrný styl II“) (P: ř. 392–395).

5.1.3. Interpunkce

V úseku 3.2.8. *Suprasegmentální jevy* jsem se již zmínila o tom, že do uvozovek (» «) autor vkládá především pojmy a názvy, tento postup však již není příliš obvyklý; běžněji se používá vyznačení jiným typem písma. Užití uvozovek v cílovém textu by pro českého čtenáře působilo nepřírozně a narušovalo by plynulost textu, proto je v překladu v těchto případech použita kurzíva. Tam, kde uvozovky slouží k distanci autora či vysvětlení významu, uvozovky zachovávám. Totéž platí i pro uvození citátů apod. Obrácené francouzské uvozovky (» «) nahrazuji klasickými dvojíty uvozovkami („“), které jsou v češtině častější.

Pomlčky, dvojtečky a středníky jsem se v překladu snažila spíše eliminovat, přestože na některých místech zůstaly zachovány – například tam, kde dvojtečka předchází výčtu apod. V ostatních případech je nahrazuji čárkou, spojkou či rozdělením větné konstrukce, aby celistvost textu nebyla příliš narušována. Cílem bylo, aby text působil přirozně. Použití výše uvedených interpunkčních znamének není v češtině chybou, avšak v překladové literatuře se jich vyskytuje více než v původních českých textech.

(...) die Sklaven, die das besorgten, wurden in eben diesem See geopfert - eine dunkle Seite dieses sonst eher heiteren Kultes (O: ř. 341–342).

Otroci, kteří tuto službu vykonávali, byli poté obětováni právě v tomto jezeře, což nám ukazuje temnou stránku tohoto jinak spíše radostného kultu (P: ř. 277–279).

Auch Arminius kannte den römischen Staat aus der Innenperspektive: Er hatte im oder jedenfalls dem römischen Militär gedient und das römische Bürgerrecht sowie die Würde des Ritterstandes erlangt (O: ř. 240–242).

I Arminius znal římský stát zevnitř. Byl totiž příslušníkem římské armády, nebo přinejmenším působil v jejích službách, a získal římské občanské právo i hodnost rytířského stavu (P: ř. 194–196).

Bis dahin hatte in der zivilisierten Welt des Mittelmeerraums die Vorstellung geherrscht, jenseits der Alpen würden im Westen die Kelten, im Osten die Skythen wohnen; von einem Volk dazwischen, zumal von einem großen, wusste man nichts (O: ř. 17–19).

Do té doby panovala v civilizovaném světě kolem Středozevního moře představa, že na druhé straně Alp žijí na západě Keltové a na východě Skytové. O národu mezi těmito oblastmi, navíc o nějakém velkém, se nevědělo (P: ř. 13–16).

5.1.4. Překlad složených anteponovaných přívlastků a participií

Němčina má mnoho efektivních prostředků pro kondenzaci výpovědi. Jedním z nich jsou

právě složené anteponované přívlastky, jejichž velmi častou složkou jsou participia – přítomná i minulé. Pro češtinu jsou však tyto dlouhé anteponované přívlastky nezvyklé, obvykleji se složitější přívlastky kladou do postpozice. Velmi častým překladatelským řešením bývá rovněž vyjádření takového přívlastku vedlejší větou a rozvolnění celé konstrukce v případech, kdy jsou participia například tvořena kompozity.

Umístění přívlastku do postpozice:

*Eine relativ kleine Gruppe kann zum **namengebenden und damit identitätsbestimmenden Kern eines Stammes** werden (zum Beispiel die Baiern) (O: ř. 185–187).*

*Relativně malá skupina se může stát **jádrem kmene udávajícím jeho jméno a tím určujícím i jeho identitu** (například Bavoři) (P: ř. 150–151).*

***Das auf geistiger, politischer und militärischer Ebene ausgetragene Ringen** endete im Westen mit einem germanischen Erfolg (O: ř. 556–557).*

***Zápolení na duchovní, politické a vojenské rovině** skončilo na západě germánským úspěchem (P: ř. 455).*

Překlad vedlejší větou:

***Ein aus dem Rechtsrheinischen nach Gallien eingedrungenen Stamm** - dessen Angehörige inzwischen übrigens als **Tungrer** bezeichnet wurden - sei zuerst mit dem Namen »Germanen« belegt worden (O: ř. 59–61).*

***Kmen, který z pravého břehu Rýna pronikl do Galie** a jehož členům se mezitím začalo říkat **Tungrové**, byl prvním doloženým kmenem nesoucím jméno **Germáni** (P: ř. 48–50).*

***Aus dem bei den Stämmen herrschenden, auf die Vorstellung von der einheitlichen Abstammung ihrer Angehörigen gegründeten Zusammengehörigkeitsgefühl** erwuchs oft genug zielgerichtetes politisches Handeln (O: ř. 175–177).*

***Z pocitu sounáležitosti panujícího v kmenech, jenž byl založen na představě jednotného původu jeho příslušníků**, pramenilo často cílené politické jednání (P: ř. 141–143).*

Rozvolnění celé konstrukce:

(...) die ihnen am Ende des 1. Jahrtausends v. Chr. zugefallene historische Rolle »barbarische Völkerfamilie versus Römisches Reich« (O: ř. 140–142).

*(...) historická role **barbarských kmenů stojících proti římské říši**. Tato úloha jim připadla na konci 1. tisíciletí př. Kr. (P: ř. 114–116).*

Při překládání přítomných participií v následující větě, která již nestojí ve funkci přívlastku ale ve funkci predikativního atributu, jsem zvolila překlad pomocí nepravé věty vedlejší.

Zcela jistě se nejedná o jediné možné překladatelské řešení, pro překlad nepravou větou vedlejší jsem se rozhodla, protože jsem nechtěla nivelizovat metaforu „vstupovat na jeviště dějin“ a protože z věty muselo jasně vyplývat, že spojení „jako celek“ se přímo váže ke Germánům.

*Es sind nicht die Germanen insgesamt, die auf der Bühne der Geschichte **handelnd und erleidend** in Erscheinung treten, (...)* (O: ř. 144–145).

*Germáni nevstupují na jeviště dějin, **aby tam jednali a trpěli**, jako celek* (P: ř. 118).

5.2. Lexikální rovina

5.2.1. Názvy a vlastní jména

Jelikož se jedná o text pojednávající o historii, obsahuje poměrně velké množství antroponym (jména kmenů – *Juthungové, Alamani*; historických osobností – *Arminius, Marobud*; božstev a postav z mytologie – *Merkur, Nerthus*) a toponym (názvy řek – *Dunaj, Visla*; sídlišť – *Feddersen Wierde*; oblastí – *Theißebene*; apod.). Názvy pocházejí především z latiny a němčiny.

U známých jmen a názvů, jakými jsou například názvy řek či jména některých bohů, jsem postupovala podle českého úzu. Při překládání názvu kmenů jsem používala dostupnou literaturu o Germánech v češtině.¹³ Některé prameny uváděly různé názvy jednotlivých kmenů – jednalo se především o kratší či delší varianty téhož názvu (*Ingveoni* – *Ingaveonové, Semnoni* – *Semnonové, Naharvalové* – *Nahanarvalové, Herminoni* – *Hermionové*). V takových případech jsem se držela českého překladu Tacitovy *Germanie* a přidruženého seznamu vlastních jmen,¹⁴ neboť text vychází především z Tacita. V překladu jsou zpravidla zvoleny delší varianty názvů. Jméno *Castor* jsem převedla rovněž v souladu s českým překladem Tacita jako *Kastór*.

5.2.2. Názvy kapitol a podnadpisy

Každá z osmi kapitol je označena vlastním názvem a římskou číslicí. Většina kapitol je

¹³ SCHLETTE, 1997.

TODD, 1999.

WOLTERS, 2002.

¹⁴ TACITUS, 1976.

TACITUS. Seznam vlastních jmen in: *Z dějin císařského Říma*. Praha: Svoboda, 1976, s.437–470. Antická knihovna.

členěna na kratší celky, které jsou uvedeny podnadpisem. Názvy kapitol a podnadpisů jsem přeložila s ohledem na jejich formu a význam ve výchozím jazyce.

Pouze u podnadpisu v desáté kapitole „*Runen raunen, sie verlautbaren nicht*“ jsem zvolila jiný postup. Podnadpis jsem přeložila jako „Tajemné runy“, k čemuž mne vedlo několik důvodů. Slovo runa znamená ve staré angličtině, staré němčině a příbuzných jazycích *záhada* nebo *tajemství* a souvisí se staroanglickými a staroněmeckými výrazy pro šeptání *rown* a *raunen*.¹⁵ Ve staroseverštině je pak slovo *runar* výrazem pro magický znak a staroseverské slovo *rún* (runa) znamenalo tajemství.¹⁶ Z čehož lze odtušit, že tajemství byla přenášena šeptem. V němčině spojení „*Runen raunen*“ vytváří aliteraci, která je typickým znakem staroseverského písemnictví. Obecně platí, že spolu aliterují stejné souhlásky a jiné samohlásky.¹⁷ Český jazyk však vytvoření podobného aliteračního páru při zachování stejného významu neumožňuje, a proto jsem se aliterace musela vzdát. Spojení „tajemné runy“ je v češtině poměrně obvyklé a významově koresponduje s daným úsekem kapitoly, k níž náleží. Stejně spojení se v textu objevuje ještě jednou, tam je již přeloženo bez výše uvedené změny, avšak rovněž bez aliterace – „*Runy šeptají, nesdělují nic přímo*“ (ř. 434–435).

Ačkoli jsem z estetických důvodů a z důvodů, aby nedošlo k případnému nepochopení, zvažovala i změnu podnadpisu „*Götter nicht in Wände eingeschlossen*“, rozhodla jsem se pro zachování jeho ekvivalentu v cílovém jazyce, neboť odkazuje na Tacita¹⁸ a jeho význam je v textu dostatečně vysvětlen.

S runami dále souvisí i název runové řady *futhark*. Ačkoli se v odborných publikacích setkáváme s původním staroseverským termínem *fubark*, ponechávám v překladu možný český přepis staroseverského „þ“ jako „th“, který se užívá v populárně naučné a krásné literatuře (obzvláště u jmen – srov. Þórr/Thór či Tór) a je shodný i s německým přepisem. Pro tento postup jsem se rozhodla i z hlediska zachování funkce textu, neboť původní hláska „þ“ by nemusela být čtenáři známá a komplikovala by porozumění.

5.2.3. Překlad reálií a geografických území

Hlubší znalost reálií vyžadoval od čtenáře výraz *Mittelgebirgzone*. Do češtiny by jej bylo

15 Runy – Starší futhark. *Rúnarmál* [online]. 2003 [cit. 2012-07-25]. Dostupné z: <http://runarmal.cz/runy>.

16 KADEČKOVÁ, 1989, s. 15.

17 Tamtéž, s. 32.

18 (Tacitus, 1976, s. 337) :*"Jinak neodpovídá jejich představě o velikosti nebesťanů, že by měli bohy zavírat mezi čtyřmi stěnami a zobrazovat je čímkoli podobné lidem."*

možné přeložit jako „oblast středohoří“, českému čtenáři by však takový překlad zřejmě evokoval České Středohoří, čímž by překlad nedostal původnímu komunikačnímu záměru. Autor totiž ve svém textu pojednává o *Mittelgebirgsschwelle* (doslova: „středohorský práh), jemuž se německy též zkráceně říká *Mittelgebirge* – českým překladem tohoto geomorfologického celku je Středoněmecká vysočina. *Mittelgebirgszone* jsem proto přeložila jako „oblast Středoněmecké vysočiny“.

Auch sind in der Mittelgebirgszone starke Bevölkerungsteile keltischer Herkunft und Zunge erst allmählich germanisiert worden (O: ř. 91–92).

Těž v oblasti Středoněmecké vysočiny byly silné skupiny obyvatelstva keltského původu a jazyka nejdříve povolna germanizovány (P: ř. 74–76).

Theißebene a nordwestdeutsches und niederländisches Flachland jsem překládala na základě dostupné literatury¹⁹ o Germánech a po konzultaci s PhDr. Jiřím Starým, Ph.D. jako „Potisí“ a „Severovýchodoněmeckou a Nizozemskou nížinu“.

Adjektivum *mittelländisch* jsem překládala jednotně podle substantiv *Mittelmeerraum* a *Mittelmeerwelt* jako „středomořský“ nikoli jako „středozevní“ či „středozemský“.

5.2.4. Rozklad kompozit

Překlad kompozit patří vedle převodu pasiva a rozdílům v aktuálním členění větě k nejčastějším překladatelským problémům při převodu z češtiny do němčiny. Výchozí text obsahoval poměrně velké množství kompozit. Ta se do češtiny obvykle překládají dvouslovným výrazem, vedlejší větou nebo opisem. Při překládání jsem postupovala různě s ohledem na kontext a snažila jsem se o co nejlepší vystihnutí významu kompozita.

Překlad kompozita dvouslovným výrazem:

Zusammengehörigkeitsgefühl (O: ř. 176) – pocit sounáležitosti (P: ř. 141)

Höhensiedlung (O: ř. 292) – výšinné sídliště (P: ř. 236–237)

Flechtbandmuster (O: ř. 478) – pletencový vzor (P: ř. 392)

19 WOLTERS, 2002.

Překlad kompozita víceslovným výrazem:

Trinkhornendbeschläge (O: ř. 453) – kování picích rohů (P: ř. 371) – Přesněji *kování konců picích rohů*, v překladu však užívám kratší a obecnější variantu, neboť *kování picích rohů* je zavedený pojem.

Překlad kompozita vedlejší větou:

*Auch Brettspiele und Jagdgerät passen zur **Freizeitgestaltung einer Adelsschicht**, die weit entfernt war von der Last des Broterwerbs durch eigener Hände Arbeit* (O: ř. 282–283).

*I stolní hry a lovecké náčiní zapadají do **způsobu, jakým volný čas trávila šlechta**, již bylo shánění obživy vlastními rukama cizí* (P: ř. 227–229).

Překlad kompozita opisem:

Völkergelbde (O: ř. 20) – etnikum (P: ř. 16)

Stammesfremde (O: ř. 184) – cizí obyvatelstvo (P: ř. 149)

Kommandogewalt (O: ř. 259) – postavení velitele (P: ř. 209)

*So weiß denn auch Tacitus, unser wichtigster **Gewährsmann**, an **Allgemeingültigem** über die Religion der Germanen nur wenig zu sagen; (...)* (O: ř. 309–310).

*Ani Tacitus, náš nejdůležitější a **nejvěrohodnější zdroj**, neví o **obecně platných rysech germánského náboženství** mnoho; (...)* (P: ř. 251–252).

Eigenart – specifický způsob – nejedná se zde o osobitost či charakteristiku jednotlivých bohů, Tacitus pojednává pouze o jejich jménech a způsobu, jakým byli uctíváni.²⁰

*Ob sie unter den dort überlieferten Namen und in ihrer dort beschriebenen **Eigenart** schon seit der germanischen Frühzeit und bei allen Germanen verehrt worden sind, ist eine nicht zu beantwortende Frage* (O: ř. 320–322).

*Nedokážeme zodpovědět, zda je Germáni uctívali pod jmény uváděnými Tacitem a **specifickým způsobem** popsaným ve zmíněné kapitole již od germánského pravěku, ani zda je uctívaly všechny kmeny* (P: ř. 260–262).

20 (TACITUS, 1976, s. 337): "Z bohů ctí nejvíce Mercuria a považují za bohulibé přinášet mu o určitých svátcích i lidské oběti. Hercula a Marta usmiřují dovolenými oběťmi, totiž oběťmi zvířecími. Část Suebů obětuje i Ísidě. Nepodařilo se mi zjistit, kde je příčina a původ tohoto cizího kultu, jen náboženský symbol v podobě liburnské lodi nás poučuje, že jde o víru dovezenou."

Někdy je vzhledem k redundanci významu a kontextu v daném větěm úseku vhodné jednu ze složek kompozita vynechat.

*(...) im Vollzug eines (für die Römer) neuartigen und ungewöhnlichen **Verfluchungsritus**. Rüstungen und Pferdegeschirr wurden dabei zerhauen, (...)* (O: ř. 374–376).

*(...) při (pro Římány) novém a neobvyklém **ritu**. Při něm byly zbroj a koňské postroje rozsekány, (...)* (P: ř. 306–307).

Staatswesen (O: ř. 135) – stát (P: ř. 111)

*auf römischen **Reichsboden*** (O: ř. 433) – na římském **území** (P: ř. 355)

*kultureller **Erscheinungsbild*** (O: ř. 81) – kulturní **obraz** (P: ř. 66)

5.2.5. Další problémy na lexikální rovině

Dalším úskalím bylo překládání německých substantiv *Germanentum* a *Keltentum*. Analogicky by se daly přeložit podobně jako například substantivum *Heidentum* – pohanství, tedy jako *germánství* a *keltství*. Jejich užití však nebylo vhodné, neboť nejsou slovy příliš častými a vyvolávají spíše lehce „nacionální“ konotace. *Germanentum* jsem překládala podle kontextu jako germánský národ/etnikum a *Keltentum* jako keltskou kulturu/kulturu Keltů.

*Für die Herausbildung **des Germanentums** war die eigentümliche historische Konstellation prägend, die sich für jenen geographischen Raum gegen Ende des ersten vorchristlichen Jahrtausends ergeben hat* (O: ř. 106–108).

*Pro vznik **germánského etnika** byla rozhodující zvláštní historická konstelace, která se pro danou geografickou oblast vytvořila ke konci prvního tisíciletí před Kristem* (P: ř. 87–89).

*Die Ursprungsbedingungen **des Germanentums** bestimmten auch das Ziel der germanischen Geschichte* (O: ř. 536–537).

*Podmínky vzniku **germánského národa** určily i cíl germánských dějin* (P: ř. 441).

*Zwei kausal miteinander verbundene Vorgänge sind für die Herausbildung dieser spezifischen historischen Situation verantwortlich: der Untergang **des mitteleuropäischen Keltentums** und das Vordringen der Römer nach Mitteleuropa* (O: ř. 110–112).

*Za vznik této specifické historické situace jsou zodpovědné dva kauzálně spojené procesy: zánik **kultury střeoevropských Keltů** a pronikání Římanů do střední Evropy* (P: ř. 91–92).

Paralelismus „*Widmungen und Zueignungen*“ (O: ř. 523) jsem přeložila jako „věnování a dedikace“, neboť jsem jej nechtěla zjednodušovat, a ochuzovat tak text. Význam slov *Widmung* a *Zueignung* je podle údajů z internetového slovníku Duden²¹ téměř totožný, hledala jsem proto podobný pár substantiv i v češtině. Obecně platí, že největší významová shoda bývá mezi slovem původním a slovem přejatým. Cizí slovo „dedikace“ jsem zvolila s ohledem na jeho vyšší stylistickou hodnotu a fakt, že je vhodným a neutrálním synonymem k oběma německým výrazům a rovněž synonymem k českému „věnování“. Výrazy ve významu „přivlastnění“ či „přisvojení“ jako ekvivalentní výrazy k německému *Zueignung* zde nejsou namístě.

Sloveso *verpflanzen* - „přesadit (bot.), transplantovat (lék.)“, jež je ve výchozím textu použito v přeneseném významu, jsem se rozhodla přeložit dvěma výrazy, abych vyjádřila oba jeho zamýšlené významy: přesun na jiné místo a následné „pěstování“.

Ein solcher Kern kann die Stammestradiation durch Abwanderung verpflanzen (...) (O: ř. 187–188).

Takové jádro může přesídlováním přenášet a pěstovat kmenovou tradici (...) (P: ř. 151–152).

Zpodstatnělé adjektivum *Große* jsem po konzultaci s archeologem Mgr. Jaroslavem Jiříkem, Ph.D.²² přeložila jako „předáci“.

In den Landstrichen nördlich der mittleren Donau, um ein anderes Beispiel zu nennen, haben sich einzelne germanische Große römische Wohnkultur zu Eigen gemacht; sie verfügten über nach römischer Manier errichtete Steinbauten mit Heizung (O: ř. 288–290).

V oblastech severně od středního toku Dunaje, abychom uvedli jiný příklad, si jednotliví germánští předáci přivlastnili římskou obytnou kulturu; měli kamenná obydlí s topením postavená podle římského vzoru (P: ř. 233–235).

Synonyma a vhodné české výrazy jsem nejčastěji hledala především u sloves *prägen* a *gleichsetzen*, která se v textu objevují na více místech a která jsou mnohdy obtížně přeložitelná. Autor velmi často parafrázuje Tacita, proto jsem se v překladu věty „*Die*

21 Duden. *Duden online* [online]. [cit. 2012-07-15]. Dostupné z: <http://www.duden.de>.

22 Mgr. Jaroslav Jiřík, Ph.D.: „Nejspíše zde má (autor) na mysli např. hrob knížete z Mušova, který byl sice Svěb, ale velice akulturovaný po římském způsobu. Jedná se o období Markomanských válek. Pak na čas podobné snahy o akulturaci přestávají. Použil bych asi termín „představitel“, „předák“ apod.“

*Bezeichnung Germanien sei noch neu und kürzlich **geprägt worden***“ (O: ř. 58–59), držela českého překladu *Germanie*²³ – „Název *Germánie* **byl** prý ještě nový a **daný** teprve nedávno“ (P: ř. 47–48). Nejedná se však o přesnou citaci. Podobně jsem postupovala i u věty „*Unter dem Namen Alces (Alken) verehrten sie ein jugendliches Brüderpaar, das laut Tacitus (Germania 43) »nach römischer Deutung« (interpretatione Romana) mit Castor und Pollux **gleichzusetzen war***“ (O: ř. 348–350). – Pod jménem *Alces* (*Alkové*) uctívali dva mladé bratry (*Germania 43*). *Tacitus* uvádí, že „podle římského výkladu“ (*interpretatione Romana*) **odpovídali** *Kastórovi a Polluxovi* (P: ř. 285–286).

23 TACITUS, 1976.

6. Typologie překladatelských posunů

Překladatelské posuny jsou změny, které vznikají v procesu překládání jako výsledek interpretace překladatele.²⁴ Některé formální překladatelské posuny byly již nastíněny v předcházející kapitole. V této kapitole budu pojednávat o jejich obecné charakteristice podle typologií Popoviče a Levého.

Popovič rozlišuje čtyři typy překladatelských posunů:²⁵

- 1) Konstitutivní posun – je nezbytný posun, k němuž dochází v důsledku rozdílů mezi jazykem originálu a překladu. Chápe se jako funkční a objektivní.
- 2) Individuální posun – je systémem individuálních odchylek motivovaných výrazovými sklony nebo idiolektem překladatele.
- 3) Tematický posun – vzniká náhradou reálií, výrazových spojení a idiomů originálu prvky domácími. Tento postup favorizuje konotaci na úkor denotace a zpravidla se označuje jako substitute.
- 4) Negativní posun – vzniká v důsledku nepochopení originálu. Může být motivován neznalostí jazyka nebo nerespektováním pravidel ekvivalence a projevuje se nesprávným překladem nebo stylovým ochuzováním originálu.

6.1. Konstitutivní posun

Konstitutivní posun je posunem objektivním a vychází z rozdílů mezi dvěma jazykovými systémy. Takový posun je v jakémkoli překladu zřejmě nevyhnutelný. Mezi konstitutivní posun řadíme např. nahrazování pasiva aktivem, překlad infinitivních konstrukcí či vyjadřování slovesných časů, které v češtině chybí.

*Ein Priester in weiblicher Tracht vollzog den Kult, auf der Lichtung eines Waldes, **den man weit im Osten Germaniens zu suchen hat**, irgendwo zwischen Oder und Weichsel (O: ř. 350–352).*

*Kněz v ženském rouše prováděl kult na mýtině lesa, **který se nacházel daleko na východě Germánie**, někde mezi Odrou a Vislou (P: ř. 286–288).*

*Von Zeit zu Zeit **wurde sie**, in welcher Gestalt auch immer, auf einem von Kühen gezogenen Wagen und verhüllt unter einem Tuch von Ort zu Ort **umhergefahren** (...) (O: ř. 337–339).*

*Čas od času **ji**, at' už v jakékoli podobě, zahalenou **vozili** po kraji na voze taženém kravami*

²⁴ GROMOVÁ, 2009, s. 56.

²⁵ POPOVIČ, in VILÍKOVSKÝ. 2002, s. 44.

(P: ř. 275–276).

6.2. Individuální posun

Na rozdíl od konstitutivního posunu se jedná o posun subjektivní a vychází osobních preferencí a idiolektu překladatele. Nevychází proto z rozdílů mezi jednotlivými jazykovými systémy, ale z individuální interpretace překladatele. Individuální posun neznamenaá jediné správné překladatelské řešení, každý překladatel by se řešení na základě svých zkušeností a individuálních preferencí chopil jinak. Mění se variantní složky sdělení, avšak invariantní informace musí zůstat zachována.

Jako příklad uvádím individuální posuny na stylistické rovině, tyto změny však nadále zůstávají v intencích populárně naučného stylu.²⁶

*Germanen waren fortan die Anrainer der von den Römern getragenen hoch zivilisierten Mittelmeerwelt, deren Grenzen - **eben durch die Römer** - inzwischen bis in den mitteleuropäischen Raum vorgeschoben worden waren* (O: ř. 128–130).

*Germáni byli nadále obyvateli vysoce civilizovaného Středomoří udržovaného Římany, jehož hranice se mezitím – **opět pod taktovkou Římanů** – posunuly až do oblasti střední Evropy* (P: ř. 105–107).

*Städtische Siedlungen oder sonstige größere Agglomerationen, die günstige Absatzchancen geboten hätten oder mit Hafen und Markt als Umschlagplätze für Waren hätten dienen können, **waren nicht einmal ansatzweise vorhanden*** (O: ř. 402–404).

*Městská sídla nebo jiné větší aglomerace, které nabízely výhodné šance na odbyt nebo mohly s přístavem a tržištěm sloužit jako překladiště zboží, **nebyly tehdy po ruce*** (P: ř. 330–331).

V následujícím případě jsem nahradila větu vloženou odpovídajícím jednoslovným výrazem:

*(...) als Germanen im umfassenden Sinn seien diese also zuerst von den Galliern bezeichnet worden und hätten alsbald den Namen, **so wie er nun einmal aufgekommen war**, auch selbst verwendet* (O: ř. 63–65).

*(...) jako Germány v celkovém smyslu je nejprve označovali Galové a **vzápětí** začali toto pojmenování používat i oni sami* (P: ř. 52–53).

6.3. Tematický posun

Tematický posun vyplývá z odlišnosti dvou kultur. Mezi nejčastější tematické posuny se řadí

26 (POPOVIČ, 1983, s. 82): "Je prechodným štýlom medzi vedeckým štýlom a hovorovým štýlom.

Popularizačný text má byť pútavý, má zaujať prijímateľa. Uplatňujú sa v ňom hovorové, publicistické, ba aj beletrizujúce postupy."

náhrada reálií či slovních spojení a idiomů. Jako příklad tematického posunu zde uvádím překlad pojmu *Mittelgebirgszone*, o jehož překladu podrobněji pojednávám v oddílu 5.2.3. *Překlad reálií a geografických území.*

*Auch sind in der **Mittelgebirgszone** starke Bevölkerungsteile keltischer Herkunft und Zunge erst allmählich germanisiert worden* (O: ř. 91–92).

*Těž v **oblasti Středoněmecké vysočiny** byly silné skupiny obyvatelstva keltského původu a jazyka nejdříve pozvolna germanizovány* (P: ř. 74–76).

6.4. Intelektualizace

Levý rozlišuje 3 typy intelektualizace:²⁷

- a) zlogičťování textu,
- b) vykládání nedořečeného,
- c) formální vyjadřování syntaktických vztahů.

Ke zmíněným typům intelektualizace jsem se uchýlovala, pokud to bylo nezbytně nutné, tedy v případech kdy by čtenáři usnadňovala porozumění. Nejčastěji k takovým změnám docházelo z důvodu udržení koheze, proto bylo někdy nevyhnutelné změnit odkazování v textu, vyložit implicitní informaci či nějakou informaci doplnit a rozšířit.

*Ob sie **unter den dort überlieferten Namen** und in ihrer dort beschriebenen **Eigenart** schon seit der germanischen Frühzeit und bei allen Germanen verehrt worden sind, ist eine nicht zu beantwortende Frage* (O: ř. 320–322).

*Nedokážeme zodpovědět, zda je Germáni uctívali **pod jmény uváděnými Tacitem** a **specifickým způsobem popsaným ve zmíněné kapitole** již od germánského pravěku, ani zda je uctívaly všechny kmeny* (P: ř. 260–262).

*Er hatte im oder jedenfalls dem **römischen Militär gedient** und das römische Bürgerrecht sowie die **Würde des Ritterstandes** erlangt* (O: ř. 241–242).

*Byl totiž **příslušníkem římské armády, nebo přinejmenším působil v jejích službách**, a získal římské občanské právo i hodnost rytířského stavu* (P: ř. 194–196).

*(...) und die Sklaven, **die das besorgten**, wurden in eben diesem See geopfert - **eine dunkle Seite dieses sonst eher heiteren Kultes*** (O: ř. 341–342).

*Otroci, **kteří tuto službu vykonávali**, byli poté obětováni právě v tomto jezeře, což nám **ukazuje temnou stránku tohoto jinak spíše radostného kultu*** (P: ř. 277–279).

²⁷ LEVÝ, 1998, s. 145–146.

7. Závěr

Cílem této bakalářské práce byl adekvátní převod německého textu o historii do českého jazyka a odborný komentář k němu. Ačkoli v komentáři nebylo možné popsat všechny problémy, které se při překládání vyskytly, a uvést všechny posuny, kterých jsem se při překládání dopustila, snažila jsem se podat ucelený pohled na ty nejvýraznější z nich a odůvodnit jednotlivá překladatelská řešení.

Při překladu byl největší důraz kladen na to, aby zůstala zachována původní informativní funkce textu, jeho smysl a efekt na čtenáře. Dále jsem dbala na správnost převodu všech obsažených jmen a termínů z oblasti historie a archeologie, proto bylo nutné některé termíny dohledat v odborné literatuře či konzultovat s odborníky. Výsledkem celé práce měl být srozumitelný text, který se dobře čte, působí na čtenáře přirozeně, a je přesto bez významných odchylek vůči výchozímu německému textu.

8. Bibliografie

8.1. Primární literatura

AMENT, Herman. *Germanen: Unterwegs zu höherer Zivilisation*. Mannheim. Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, 2001 In: FRANSSSEN, Jürgen. *Novaesium, alias Neuss* [online]. 20. 6. 2012 [cit. 2012-07-15]. Dostupné z: <http://www.novaesium.de/artikel/germanen.htm>.

8.2. Sekundární literatura

GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translologie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2009, 94 s. ISBN 978-80-8094-627-2.

HELBIG, Gerhard a BUSCHA Joachim. *Deutsche Grammatik: ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin: Langenscheidt, 2001, 654 s. ISBN 978-3-468-49493-2.

KADEČKOVÁ, Helena: *Dějiny severských literatur I., Středověk*. Praha: Univerzita Karlova, 1989, 166 s.

KNITTLOVÁ, Dagmar, GRYGOVÁ Bronislava a ZEHNALOVÁ Jitka. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010, 291 s. Monografie (Univerzita Palackého). ISBN 978-802-4424-286.

LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*. Vyd. 3., upravené a rozšířené verze 2. Praha: I. Železný, 1998, 386 s. ISBN 80-237-3539-X.

NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. 3. Aufl. Heidelberg: J. Groos, 1995, iv, 284 s. ISBN 38-727-6649-X.

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1974, 293 s.

POPOVIČ, Anton. *Originál-Preklad: Interpretačná terminológia*. Bratislava: Tatran, 1983, 362 s.

SCHLETTE, Friedrich. *Germanen zwischen Thorsberg und Ravenna*. Leipzig: Urania-Verlag, 1972. Kulturgeschichte der Germanen bis zum Ausgang der Völkerwanderung.

SCHLETTE, Friedrich. *Germáni: mezi Thorsbergem a Ravennou: kulturní dějiny Germánů do konce doby stěhování národů*. Praha: Orbis, 1977. Stopy, fakta, svědectví.

TACITUS. *Germánie* in: *Z dějin císařského Říma*. Praha: Svoboda, 1976, s. 329-364. Antická knihovna.

TODD, Malcolm. *Germáni*. Praha: Lidové noviny, 1999, 301 s. Dějiny národů. ISBN 80-710-6263-4.

VILIKOVSKÝ, Ján a Emil CHAROUS. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002, 246 s. ISBN 80-237-3670-1.

VOLTROVÁ, Michaela. *Fraus - přehledná německá gramatika*. Plzeň: Fraus, 2005, 160 s. ISBN

80-723-8416-3.

WOLTERS. *Římané v Germánii*. Praha: Vyšehrad, 2002, 141 s. il., mapy. Historica (Vyšehrad). ISBN 80-702-1539-9.

8.3. Slovníky

ABZ. Slovník cizích slov [online]. [cit. 2012-06-30]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>.

ABZ. Slovník českých synonym [online]. [cit. 2012-06-30]. Dostupné z: <http://www.slovník-synonym.cz/>.

Duden. *Duden online* [online]. [cit. 2012-07-15]. Dostupné z: <http://www.duden.de>.

KEJVALOVÁ, Eva. *Fraus ilustrovaný studijní slovník: německo-český, česko-německý*. Plzeň: Fraus, 2006, 1338 s. ISBN 80-723-8417-1.

Latinsko-český slovník. Praha: Leda, 2000, 575 s. ISBN 80-859-2782-9.

8.4. Internetové zdroje

Český národní korpus - InterCorp. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. [online]. [cit. 2012-07-08]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>.

TACITUS. *De origine et situ Germanorum* in: *The Latin Library* [online]. [cit. 2012-07-06]. Dostupné z: <http://www.thelatinlibrary.com/tacitus/tac.ger.shtml>.